

Sociálně bezpečné prostředí v Domě dětí a mládeže Sluníčko Otrokovice

Bc. Hana Koželuhová

Diplomová práce
2009

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Hana KOŽELUHOVÁ**

Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Sociálně bezpečné prostředí v Domě dětí a mládeže
Sluníčko Otrokovice**

Zásady pro vypracování:

Zpracování teoretické části: charakteristika školských zařízení pro zájmové a další vzdělávání, charakteristika DDM Sluníčko Otrokovice, přirozená prostředí a prostředí výchovných zařízení, šikana

Zpracování praktické části: dotazníkové šetření mezi respondenty DDM Sluníčko Analýza výsledků šetření, formulace doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HÁJEK, B., HOFBAUER, Z., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. 236 s. ISBN 978-80-7367-473-1.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5.

KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2005. 255 s. ISBN 80-7367-014-3.

KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLÍČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A., *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008. 224 s. ISBN 978-80-7367-423-6.

Interní materiály DDM Sluníčko Otrokovice

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Zuzana Tichá, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

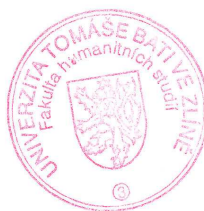
Datum zadání diplomové práce:

16. února 2009

Termín odevzdání diplomové práce:

15. května 2009

Ve Zlíně dne 16. února 2009

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou/bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 27. 4. 2009

Mark Gabel

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce je zaměřena na problematiku sociálního prostředí a šikany v zařízeních zájmového vzdělávání. Teoretická část je věnována pojmu volný čas a různým pohledům na něj i střediskům pro volný čas dětí a mládeže. Samostatná kapitola je věnována prostředí v těchto zařízeních, roli prostředí ve výchově i pojmům atmosféra a klima. Teoretickou část pak uzavírá kapitola zabývající se šikanou, vznikem šikany a také tím, jak šikaně předcházet. Poznatky z teorie jsou uplatněny v praktické části, kde je popsán kvantitativní výzkum, který se zabývá otázkou sociálně bezpečného prostředí v Domě dětí a mládeže Sluníčko Otrokovice.

Klíčová slova: volný čas, střediska volného času, sociální prostředí, atmosféra, klima, šikana, prevence

ABSTRACT

This diploma thesis is focused on the issue of social environment and bullying in the leisure time institutions. The theoretical part deals with the terms leisure time and various views of it and leisure centres for children and adults. A separate chapter analyses the environment in these institutions, a part of the environment in breeding and terms such as atmosphere and the climate. The theoretical part is also completed by the chapter on bullying, the origins of bullying and also ways of preventing bullying. A piece of information gained from the theory is applied in the practical part, where I describe the quantitative research which discusses the issue of socially secure environment in Dům dětí a mládeže Sluníčko Otrokovice (The Children and Youth Centre Sluníčko in Otrokovice).

Keywords: leisure time, leisure time institutions, social environment, atmosphere, climate, bullying, prevention

Poděkování, motto

Děkuji vedoucí mé diplomové práce, PhDr. Zuzaně Tiché, Ph.D. za cenné rady, podnětné připomínky a odborné vedení.

Dále bych také chtěla poděkovat všem pracovníkům DDM Sluníčko Otrokovice, za poskytnutí informací a materiálů, které mi velmi pomohly při zpracování této práce.

A v neposlední řadě patří mé poděkování také všem dotazovaným, kteří projevíli zájem a ochotu mi pomoci při zpracování praktické části a poskytli mi k ní důležité informace.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 VOLNÝ ČAS A PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU.....	13
1.1 VOLNÝ ČAS	13
1.2 RŮZNÉ POHLEDY NA VOLNÝ ČAS	14
1.3 PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU.....	16
1.4 FUNKCE VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE	17
1.5 NOVÉ PŘÍSTUPY V PEDAGOGICE VOLNÉHO ČASU	18
2 STŘEDISKA PRO VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE	20
2.1 NÁPLŇ ČINNOSTI STŘEDISEK PRO VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE	20
2.2 PRAVIDELNÁ ZÁJMOVÁ ČINNOST	22
2.2.1 Struktura schůzky zájmového útvaru	23
2.3 ZNAKY DOBRÉHO ZAŘÍZENÍ/PROGRAMU PRÁCE S DĚTMI A MLÁDEŽÍ (PODLE IYF)	24
3 PROSTŘEDÍ.....	27
3.1 TYPOLOGIE PROSTŘEDÍ.....	28
3.2 ROLE PROSTŘEDÍ VE VÝCHOVĚ	29
3.3 PROSTŘEDÍ VÝCHOVNÝCH ZAŘÍZENÍ.....	30
3.3.1 Funkce výchovných zařízení	30
3.3.2 Charakteristika prostředí výchovných zařízení	31
3.4 KLIMA ŠKOLSKÉHO ZAŘÍZENÍ	33
4 ŠIKANÁ	35
4.1 STÁDIA ŠIKANY	36
4.1.1 První stadium: zrod ostrakismu.....	36
4.1.2 Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace.....	36
4.1.3 Třetí stadium: klíčový moment - vytvoření jádra.....	36
4.1.4 Čtvrté stadium: většina přijímá normy agresorů	37
4.1.5 Páté stadium: totalita neboli dokonalá šikana	37
4.2 VZNIK ŠIKANY	37
4.2.1 Agresor	38
4.2.1.1 Typy agresorů.....	38
4.2.2 Oběť	40
4.3 JAK ROZPOZNAT ŠIKANU.....	41
4.4 PREVENCE	42
4.5 ŠIKANÁ Z PRÁVNÍHO HLEDISKA	43
II PRAKTICKÁ ČÁST	45

5	UVEDENÍ A CÍLE VÝZKUMU	46
5.1	DŮM DĚTÍ A MLÁDEŽE SLUNÍČKO OTROKOVICE	46
5.2	ETAPA PŘÍPRAVY:.....	47
6	DRUH VÝZKUMU A METODOLOGIE ZÍSKÁVÁNÍ DAT	48
6.1	VÝZKUMNÝ PROBLÉM	48
6.2	HYPOTÉZY:.....	48
6.3	PROMĚNNÉ	48
6.4	VÝZKUMNÝ VZOREK	49
6.5	VÝZKUMNÁ METODA.....	49
6.6	ODBORNÁ A TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	49
7	VÝSLEDKY DOTAZOVÁNÍ	50
7.1	OTÁZKY ČÍSLO 1, 2 A 3	50
7.2	OTÁZKA ČÍSLO 4.....	52
7.3	OTÁZKY ČÍSLO 5 A 6.....	52
7.4	OTÁZKY ČÍSLO 7 A 8.....	53
7.5	OTÁZKA Č. 9.....	55
7.6	OTÁZKA Č. 10.....	55
7.7	OTÁZKA Č. 11.....	56
7.8	OTÁZKA Č. 12 A 13.....	57
7.9	OTÁZKA Č. 14.....	58
7.10	OTÁZKA Č. 15.....	59
7.11	OTÁZKY Č. 16, 17 A 18	60
7.12	OTÁZKA Č. 19.....	62
8	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	63
	ZÁVĚR	67
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	70
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	72
	SEZNAM OBRÁZKŮ	73
	SEZNAM GRAFŮ	74
	SEZNAM PŘÍLOH.....	75

□

ÚVOD

Vzhledem k tomu, že již druhým rokem pracuji jako pedagog volného času v Domě dětí a mládeže Sluníčko Otrokovice (dále jen DDM Sluníčko), rozhodla jsem svou diplomovou práci věnovat právě problematice volného času a zařízením, která se volnému času věnují.

Naším prvořadým zájmem je proměnit náš dům dětí a mládeže v prostředí, kam klienti chodí rádi. Tedy v prostředí vstřícné, příjemné a podněcující, kde existuje vzájemná důvěra a prostor pro vlastní iniciativu. Prostor, kde ke klientům přistupujeme individuálně a kde také přihlížíme na to, že u některých dětí se mentální a jiné funkce rozvíjí nestejně rychle. A proto to, co se mají naučit, je jim zprostředkované tak, aby měly možnost to uchopit svým vlastním způsobem a svým tempem. Zájmové vzdělávání totiž musí být užitečnou službou občanům, která má reflektovat jejich očekávání a také jejich individuální potřeby.

V našem pojetí je tedy DDM Sluníčko místem, které klienty motivuje a podporuje k aktivnímu trávení volného času. Charakter jednotlivých činností pak má v klientech mimo jiné podporovat pocit bezpečí a úspěšnosti, možnost pozitivního prožívání, získání zdravého sebevědomí a v neposlední řadě pak schopnost sebehodnocení.

Škola a ostatní školská zařízení jsou ale také místa – a náš dům dětí a mládeže bohužel není výjimkou – kde v poslední době velice často vzniká problém šikany. Na těchto místech jsou totiž pro šikanu ideální podmínky. Je zde nejen velká koncentrace dětí a dostatečný “výběr obětí“, ale existuje zde i řada prostor, kam oko pedagoga nedohlédne. Objektivně je nutno konstatovat, že ne vždy školy a školská zařízení reagují na šikanu odpovídajícím způsobem. Problém šikany je často zlehčován. Pravdou je i to, že školy a školská zařízení nejsou mnohdy odborně připraveny problém šikany řešit.

To vše mě přinutilo zamyslet se nad tím, jak vlastně účastníci našich kroužků vnímají prostředí našeho DDM? Jak se u nás cítí? Jaké jsou vztahy mezi účastníky kroužků a vedoucími a účastníky navzájem? A zda se v našich kroužcích vyskytují nějaké příznaky šikany?

Cílem této diplomové práce je zamyslet se nad otázkou sociálního prostředí a problematiky šikany v organizacích zabývajících se zájmovým vzděláváním, především pak zjistit jak se k těmto otázkám staví účastníci zájmových kroužků DDM Sluníčko a pomocí kvantitativního výzkumu pak odpovědět na výše zmíněné otázky.

V teoretické části mé práce se tedy nejprve zabývám volným časem, různými pohledy na volný čas, novými přístupy v pedagogice volného času a také pedagogikou volného času a jejími funkcemi.

Další samostatná kapitola se zabývá středisky pro volný čas. Především pak náplní středisek volného času a pravidelnou zájmovou činností – strukturou zájmového kroužku.

Třetí kapitola je věnována prostředí. Nejprve se zabývám typologií prostředí a poté rolí prostředí ve výchově. Samostatná podkapitola je pak věnována prostředí ve výchovných zařízeních a jejich funkcím. V poslední podkapitole je blíže popsáno klima školských zařízení a definovány pojmy atmosféra a sociální klima.

Teoretickou část uzavírá kapitola o problematice šikany. Blíže popisuje, co je to šikana, jak šikana vzniká, jaká jsou její stádia i jakým způsobem je možné šikaně předcházet.

V praktické části pak pomocí kvantitativního výzkumu zjišťuji, zda je pro účastníky zájmových kroužků v Domě dětí a mládeže Sluníčko Otrokovice sociálně bezpečné prostředí. Pomocí dotazníkového šetření se pokouším najít odpověď na to, jaká je úroveň vzájemných vztahů účastníků a vedoucího a účastníků mezi sebou navzájem a také na to, zda účastníci zájmových kroužků považují klima v kroužku za sociálně bezpečné a příjemné.

Výzkumný vzorek, jeho výběr a metoda získávání dat jsou pak blíže popsány v kapitole 5 - Druh výzkumu a metodologie získávání dat.

Závěr praktické části pak tvoří kapitola, ve které uvádím několik mnou navrhovaných doporučení pro praxi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VOLNÝ ČAS A PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU

Tuto kapitolu bych chtěla věnovat tomu, co představují pojmy „volný čas“ a „pedagogika volného času“. Dále zde uvedu funkce pedagogiky volného času, různé pohledy na volný čas a nové přístupy v pedagogice volného času.

1.1 Volný čas

„Volný čas je možno chápat jako opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil. Je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění“ (Pávková a kol., 2008, s. 13).

Pod pojmem volný čas se běžně zahrnují odpočinek a zábava, zájmové činnosti a zájmové vzdělávání, zlepšení kvalifikace a také účast na veřejném životě. Volný čas slouží nejen obnově pracovní schopnosti a překonání únavy, ale umožňuje lidem i kulturní rozvoj a obohacení, rozvíjení osobnosti (Čáp, Mareš 2001).

Specifickou zvláštností volného času dětí, mládeže i dospělých je to, že z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování. Děti totiž ještě nemají dostatek zkušeností a nedovedou se orientovat ve všech oblastech zájmových činností. A proto tedy potřebují citlivé pedagogické vedení. Důležité ovšem je, aby toto vedení bylo nenásilné, nabízené zájmové činnosti by měly být přitažlivé a také pestré a účast na těchto aktivitách samozřejmě musí být dobrovolná (Pávková a kol., 2008).

Prostředí, ve kterém děti a mládež tráví svůj volný čas, je velmi různorodé. Může to být domov, škola nebo také různé společenské organizace a instituce. Mnoho dětí ale prožívá své volné chvíle ve veřejných prostranstvích, na ulici a často bez jakéhokoli dohledu, někdy dokonce i bez zájmu dospělých. Tato situace je ovšem velmi neuspokojivá, je tím totiž ohrožena jak výchova dětí, tak často i jejich bezpečnost. To platí zvláště pro menší děti žijící ve velkých městech (Pávková a kol., 2008).

V souvislosti s tím, kde všude děti a mládež tráví svůj volný čas, bych zde ráda uvedla výsledky ankety, která proběhla v Otrokovicích a jejímž cílem bylo zjištění spontánní míry spokojenosti dětí a mládeže s nabídkou volnočasových aktivit v Otrokovicích a okolí a také

zjištění potřeb v oblasti trávení volného času. Výsledky této ankety byly zveřejněny v Otrokovických novinách 20. března 2009. Na otázku „Kde trávíš volný čas?“ odpovědělo 419 dotazovaných VENKU S KAMARÁDY, 156 respondentů odpovědělo DOMA SÁM, 138 respondentů uvedlo jako svou odpověď SPORTOVNÍ KLUB, 127 dotazovaných si pak v dotazníku vybralo možnost JINÝ ZÁJMOVÝ KROUŽEK, 76 respondentů odpovědělo na otázku DŮM DĚTÍ A MLÁDEŽE SLUNÍČKO, 32 respondentů uvedlo, že svůj volný čas tráví v NÍZKOPRAHOVÉM KLUBU ŠLIKR, 26 respondentů uvedlo jako možnost JINÁ ZAŘÍZENÍ a 129 dotazovaných zvolilo v dotazníku možnost JINDE, JINAK (Otrokovické noviny, 2009).

Bohužel z článku, který byl této anketě věnován, nemůžeme vyčíst, jakým způsobem byli respondenti oslovováni, jakou metodou byl výzkumný vzorek vybírán a ani zde autor neuvádí, jaká jiná místa trávení volného času respondenti uvádí. Přičemž z dotazníku vyplývá, že měli možnost tyto místa vypsát. Co ovšem výsledky tohoto výzkumu potvrzují, je to, co bylo zmíněno dříve. Tedy fakt, že většina dětí a mladých lidí tráví svůj volný čas venku na ulici bez jakéhokoliv dohledu. Celý článek je uveden v příloze P III.

1.2 Různé pohledy na volný čas

Dle Pávkové a kol. (2008) je možné se na problematiku volného času dívat z různých pohledů.

a) Ekonomické hledisko

Z ekonomického hlediska je velmi důležité, kolik prostředků společnost investuje do zařízení pro volný čas a také to, jakým způsobem se alespoň část prostředků vrátí. Průmysl volného času je v tržních ekonomikách samostatným a také většinou dobře prosperujícím odvětvím.

b) Sociologické a sociálněpsychologické hledisko

Je zapotřebí sledovat, jak činnosti ve volném čase přispívají k utváření mezilidských vztahů a zda pomáhají tyto vztahy kultivovat. Je zřejmé, že způsob využívání volného času

u dětí je ovlivněn sociálním prostředím. To platí především pro prostředí rodiny. Rodiče slouží svým dětem jako vzory a to buď jako vzory pozitivní, či negativní. Rodiny, které správně neplní svoji výchovnou funkci, se také velmi často vyznačují nezájmem o to, jak jejich děti tráví svůj volný čas. Školy, výchovná zařízení i další organizace zabývající se volnočasovými aktivitami pak mají možnost tento nedostatek do jisté míry kompenzovat kvalifikovaným pedagogickým vedením. Pokud se to ovšem nepodaří, je zde zvýšené nebezpečí, že se dítě dostane do vlivu nežádoucí vrstevnické skupiny.

c) Politické hledisko

Z politického hlediska je nutno uvážit, jak a do jak velké míry bude stát svými orgány zasahovat do volného času obyvatelstva. Nabídka aktivit pro volný čas by v městech a obcích měla tvořit funkční systém bez preferování institucí, organizací či majetkoprávních vztahů. Na místní nabídce by se měly podílet všichni partneři na základě dohod a využívat státní a obecní zdroje, platby účastníků i sponzorské dary.

d) Zdravotně-hygienické hledisko

Zdravotně-hygienický pohled na využívání volného času sleduje, jak lze podporovat zdravý tělesný a také duševní vývoj člověka. Zdravotníky zajímá především uspořádání režimu dne, hygiena prostředí i sociálních vztahů, hygiena duševního života. Správné využívání volného času se pak pozitivně projevuje ve zdravotním stavu člověka.

e) Pedagogické a psychologické hledisko

Tyto hlediska berou v úvahu věkové i individuální zvláštnosti a jejich respektování ve volném čase. Zároveň je zde také zapotřebí uvážit, do jaké míry a jakým způsobem činnosti ve volném čase přispívají k uspokojování biologických a psychických potřeb člověka. Pedagogické ovlivňování volného času by mělo podporovat aktivitu dětí a mládeže, uspokojovat potřeby nových dojmů, seberealizace, sociálních kontaktů, kladné citové odezvy, ale poskytovat i pocit bezpečí a jistoty.

Volný čas dětí a mládeže a péče o něj má z pedagogického hlediska dva úkoly. Dle Pávkové a kol. (2008, s. 18) to jsou:

„1. Bezprostřední naplňování volného času smysluplnými aktivitami rekreačními i výchovně-vzdělávacími.

2. Výchova k volnému času, která jedince seznámí s množstvím zájmových aktivit, poskytne mu v nich základní orientaci a pomůže mu na základě vlastních zkušeností v různých oborech najít oblast zájmové činnosti, která mu dá možnost uspokojení a seberealizace.“

1.3 Pedagogika volného času

Pojetím, cíli, obsahem a způsoby zhodnocování volného času, ale také institucemi, které tyto aktivity uskutečňují a vytvářejí pro ně podmínky, se pak zabývá pedagogika volného času (Hájek a kol., 2008).

Pedagogika volného času je *„společensko vědní obor, věda o výchově ve volném čase, teorie výchovy ve volném čase. Při práci s dětmi a mládeží školního věku se někdy používá také označení výchova mimo vyučování“* (Hájek a kol., 2008, s. 65).

Výchova ve volném čase a výchova mimo vyučování však nejsou totožné termíny. Pojem výchova ve volném čase je širší než pojem výchova mimo vyučování a to hlavně vzhledem ke věku účastníků. Výchova ve volném čase zahrnuje totiž kromě dětí a mládeže, také dospělé. Termín výchova mimo vyučování je zase širší vzhledem k obsahu činností. Kromě aktivit jako jsou rekreace nebo zábava zahrnuje i oblast sebeobsluhy nebo přípravy na vyučování (Hájek a kol., 2008).

Hájek a kol. (2008) uvádí v souvislosti s pedagogikou volného času také trojici pojmů:

a) Formální výchova

„Zahrnuje působení škol či jiných odborných vzdělávacích zařízení. Dokončení vzdělání je potvrzeno příslušným dokladem, vysvědčením“ (Hájek a kol., 2008, s. 68).

b) Neformální výchova

„Zahrnuje cílené a strukturované aktivity člověka, které probíhají mimo vyučování, ve volném čase. Mohou, ale nemusí být zakončeny udělením dokladu“ (Hájek a kol., 2008, s. 68).

c) Informální výchova

„Obsahuje učení záměrné, cílené, ale i zcela nahodilé v běžných životních situacích. Souvisí s nejširším výkladem pojmu výchova, zahrnuje i formativní působení vlivu prostředí“ (Hájek a kol., 2008, s. 68).

1.4 Funkce výchovy ve volném čase

Výchova v době mimo vyučování má svá specifika v oblasti cílů, pedagogických prostředků i pedagogických podmínek. Hájek a kol. (2008) uvádí tyto čtyři následující funkce:

a) Výchovně-vzdělávací funkce

Tato funkce je považována za prioritní a je na ni kladen velký důraz. Jde o cílevědomé a záměrné formování osobnosti člověka a dosahování reálných cílů pomocí promyšlených pedagogických prostředků.

b) Zdravotní funkce

Výchovné působení ve volném čase musí podporovat zdravý tělesný, duševní i sociální vývoj. Dobrý zdravotní stav vychovávaných jedinců lze podporovat různými způsoby: usměrňovat režim dne, poskytovat příležitosti k dostatečnému pohybu, upevňovat hygienické návyky, dodržovat zásady bezpečnosti práce a nebo vést k upevnění stravovacích návyků.

c) Sociální funkce

Nejčastěji je tato funkce chápána jako péče o děti a zajištění jejich bezpečnosti v době, kdy rodiče jsou v zaměstnání a dětem již skončilo vyučování. Sociální funkci výchovy lze chápat také jako příležitost k vyrovnávání rozdílů.

d) Preventivní funkce

Školská zařízení podílející se na výchově ve volném čase se zabývají především primární prevencí. A to hlavně proto, že je snadnější problémům předcházet. A je také levnější, protože náklady na převýchovu jsou příliš velké.

1.5 Nové přístupy v pedagogice volného času

Praktická potřeba ovlivňovat pedagogicky volný čas nejrůznějších skupin mládeže i změny v chápání vztahu mezi obsahovým a vztahovým rozměrem výchovy vedly k rozvoji nových metod pedagogické práce. Pedagogika volného času se zde v mnohém prolíná s pedagogikou sociální.

Senter (in Pávková a kol., 2008) uvádí tyto znaky nových forem práce s dětmi a mládeží:

- kladou velký důraz na vztahy mezi pedagogy a mladými lidmi i mezi mladými lidmi navzájem;
- vyrůstají zespona, vznikají často jako místní spontánní iniciativy;
- jsou výrazně zaměřené na specifické cílové skupiny, nesené často jednou silnou myšlenkou;
- vyžadují spojení do strategických společenství, neboť se obvykle soustřeďují jenom na některé funkce, a proto se musí vzájemně doplňovat;
- jsou mezigenerační, zpravidla iniciované dospělými, ale zapojující do odpovědných funkcí samotné mladé lidi;
- často jsou špatně financované, mnohdy organizace využívají práci dobrovolníků;

- někdy jsou odborně zranitelné;
- jsou produktem společnosti v přechodu, odpovídají na situace, které souvisejí s probíhajícími procesy změny.

2 STŘEDISKA PRO VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE

Středisky pro volný čas dětí a mládeže jsou domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností (dále jen DDM). DDM jsou zřizovány jako jedna z možných forem středisek pro volný čas dětí a mládeže ze zákona č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. Jejich posláním je naplňovat rekreační a výchovně-vzdělávací funkci širokou zájmovou působností.

2.1 Náplň činnosti středisek pro volný čas dětí a mládeže

Zájmové vzdělávání plní funkci výchovnou, vzdělávací, kulturní, zdravotní, sociální a preventivní. Vyhláškou MŠMT ČR z roku 1992 č. 432/1992 Sb., o střediscích pro volný čas dětí a mládeže, byly stanoveny v § 2 tyto činnosti:

a) Příležitostná zájmová činnost

Jedná se o jednorázové nebo cyklické akce, jednodenní i vícedenní akce a činnosti, přednášky, exkurze, kulturní a sportovní akce, pobyty v přírodě, výlety, poznávací akce, jednorázové kurzy, školení, výstavy, koncerty, divadelní a další kulturní programy, společné akce rodičů s dětmi, příměstské tábory.

b) Pravidelná zájmová činnost

Jedná se o pravidelnou činnost, která je organizovaná v zájmových útvarech. Jsou podloženy přihláškou a úplatou za zájmové vzdělávání.

c) Prázdninová činnost

Je zejména pořádání pobytových táborů tuzemských a zahraničních pro děti a mládež různých věkových skupin a společenského zařazení. Pořádání víkendových akcí např. výlety, táboření, lyžařské zájezdy, cyklistické výlety. Pobytová činnost se realizuje nejen o školních prázdninách ale i v době, kdy neprobíhá školní výuka.

d) Spontánní činnost

Hraje v DDM významnou roli v působení na mladou generaci a to prostřednictvím:

- provozů kluboven;
- využívání počítačové učebny;
- průběžnou nabídkou jednorázových aktivit;
- pořádáním výstav.

e) Výukové programy

Organizace samostatně tématických výukových programů pro školky a základní školy. Výukové programy se vytváří formou vlastní nabídky nebo na základě žádosti jiného subjektu.

f) Organizace soutěží a přehlídek

Nabídka různých stupňů soutěží a přehlídek ve smyslu zvláštních předpisů, vyhlášených nebo spolu vyhlášených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Středisko zajišťuje zejména odbornou garanci, přípravu, organizaci, materiální a technické zajištění atd.

g) Odborná a metodická pomoc

Dle svých možností, nabízí DDM pro školy a školská zařízení a další subjekty:

- odborné konzultace k problematice volnočasových aktivit;
- pořádání seminářů, instruktáží;
- poradenskou a konzultační činnost;
- půjčování speciálního vybavení, materiálu.

h) Individuální práce

Jedná se o systematickou práci s talentovanými dětmi a mládeží. Především pak o:

- vytváření speciálních zájmových útvarů pro talentované jedince;
- organizace speciálních činností pro děti a mládež s vyhraněnými zájmy;
- odborné poradenství a dozor;

- organizování vzdělávacích akcí, odborných soustředění.

i) Další činnosti

V této oblasti se DDM zaměřuje především na činnosti primární prevence negativních jevů.

2.2 Pravidelná zájmová činnost

Při realizaci zájmové činnosti lze uplatnit větší rozmanitost a pestrost ve výchovně-vzdělávacích postupech. Můžeme zde poskytovat větší příležitost k samostatnému objevování, zkoušení a přetváření než ve školním vyučování. To vše pak vede k větší aktivitě a kreativitě jedince. Nejvíce možností pro cílevědomé výchovné působení poskytuje práce v zájmovém útvaru – tedy pravidelná zájmová činnost.

Práce v zájmovém útvaru se od vzdělávacího procesu ve škole liší dle Pávkové a kol. (2008, s. 99) v následujících bodech:

„1. Činnost v zájmovém útvaru není společensky stanovenou povinností jako školní docházka, ale je motivována především dobrovolným a relativně samostatným rozhodnutím jedince.

2. Program činnosti a jeho postup vychází více ze skutečné úrovně zájmů než ze závazných norem, jakými jsou ve škole učební osnovy, je zde tedy vytvořen dostatečný prostor pro individuální přístup.

3. Časová volnost poskytuje možnost využití rozmanitých forem a metod.

4. V souvislosti s předchozím jsou umožněny činnosti v rozmanitých prostorách, které mohou být dynamičtější, snadněji měnitelné a mohou i více podporovat tvořivost.“

2.2.1 Struktura schůzky zájmového útvaru

Struktura činností zájmového útvaru má přes žánrovou nesourodost, obsah, věk členů, místo konání a mnoho dalšího některé společné jmenovatele, které vycházejí z obecných pedagogických zásad i ze zásad pedagogiky volného času. Hájek a kol. (2008) uvádí následující strukturu schůzky zájmového útvaru:

a) Zahájení schůzky

Každé zahájení schůzky doprovází zjištění prezence, což mnoha vedoucím může připomínat začátek školního vyučování. Do činnosti to však přináší určité soustředění, uklidnění, a pokud prezenci děláme důsledně, může nám pomoci i při odstraňování pozdních příchodů.

b) Vytvoření společné atmosféry

Tato část je podmínkou pro úspěšnou činnost při schůzce zájmového útvaru. Účastníci do zájmového útvaru přicházejí s různými předchozími zážitky, mohou být také unavení nebo nesoustředění. Podle převažující nálady účastníků by pak měl vedoucí volit činnost k navození společné atmosféry. Touto činností může být rozhovor, hra, improvizace nebo četba. Vedoucí, který tento moment při schůzkách opomíjí nebo se mu vůbec nevěnuje, nedosahuje tak dobrých výsledků nebo musí během schůzky vyvinout větší úsilí při individuální práci s účastníky.

c) Motivace činnosti

V některých případech splývá tato část s předchozí – tedy s navozováním atmosféry. Nikdy by však, ale neměla chybět. Každé dítě potřebuje vědět, proč má danou činnost vykonávat. Na vedoucím je, aby volil motivační prvky přiměřené věku účastníků, zájmové činnosti i místním podmínkám.

d) Vlastní činnost

Tato část schůzky zájmového útvaru zabírá nejdelší časový úsek. Vedoucí by zde neměl improvizovat. Naopak by měl mít stanovené zadání, připravené pomůcky a rozmyšlený metodický postup. Během schůzky pak vedoucí řídí činnost, koriguje a podněcuje ji, dbá také na bezpečnost práce.

e) Hodnocení

Hodnocení činnosti zájmového útvaru by mělo být taktní, aby nesráželo sebevědomí dítěte. V hodnocení by měla být také vyslovena víra ve zlepšení a nabídka dalších možných přístupů.

f) Závěr schůzky

Po skončení činnosti vedoucí s účastníky zhodnotí průběh a dosažené výsledky, vyzdvihnout by měl především klady. Na závěr také účastníci po sobě uklidí prostor schůzky.

2.3 Znaký dobrého zařízení/programu práce s dětmi a mládeží (podle IYF)

Metodičtí pracovníci Mezinárodní nadace na podporu práce s mládeží (International Youth Foundation, IYF) se pokusili vytvořit systém kritérií dobrého programu pro mládež. V těchto kritériích jsou zahrnuty všechny požadavky pro vytvoření vhodného programu pro děti a mládež, ze kterých by měla každá organizace zabývající se zájmovým vzděláváním vycházet. Jsou jimi požadavky jak pedagogicko-psychologické, tak manažerské i ekonomické.

V následujícím přehledu je uvádí Hájek a kol. (2008, s. 79 - 80):

„a) Formy a metody práce

1. Respektování potřeb dětí a mládeže

- *Zaměřuje se na prevenci nebo na zachycení problémů v raných stádiích negativního vývoje spíše než na léčbu a nápravu problémů, které již vznikly.*
- *Rozvíjí kompetentnost, charakterové vlastnosti, důvěru a sebedůvěru, napomáhá vytváření vztahů.*
- *Respektuje věkové a kulturní zvláštnosti cílových skupin.*
- *Zahrnuje děti a mladé lidi do plánování, hodnocení a programování programu.*

2. Vztah k rodině, obci a kultuře komunity

- *Zve rodiče, další členy rodiny, ukazuje dětem pozitivní vzory dospělých.*
- *Zapojuje obec do realizace programů.*
- *Odpovídá na potřeby obce.*
- *Spolupracuje s jinými zařízeními pro děti a mládež v obci.*

3. Organizační zajištění a dlouhodobá stabilita

- *Vyhledává prostředky ekonomicky efektivní.*
- *Kvalita programu je sledována, evaluována, všem zúčastněným se dostává zpětná vazba.*
- *Vytváří příležitosti pro obnovu sil a další odborný růst pracovníků.*
- *Zahrnuje plán získávání finančních prostředků z různých zdrojů, zajišťujících další provoz.*
- *Má kvalitní management, technické zajištění, administrativní zázemí, řádné účetnictví a dokumentaci.*

4. Reprodukovatelnost

- *Obsahuje prvky použitelné opakovaně, i v jiném kontextu.*
- *Může zasáhnout významný počet dětí.*

b) Výsledky (efekty)

- 1. Zapojuje se značný počet dětí a mládeže.*
- 2. Existující ověřitelné ukazatele úspěšnosti programu z hlediska naplňování potřeb dětí a mládeže a dosahování pozitivních změn v životě dětí a mládeže, jejich rodin nebo ve vztahu obce k dětem a mládeži.“*

3 PROSTŘEDÍ

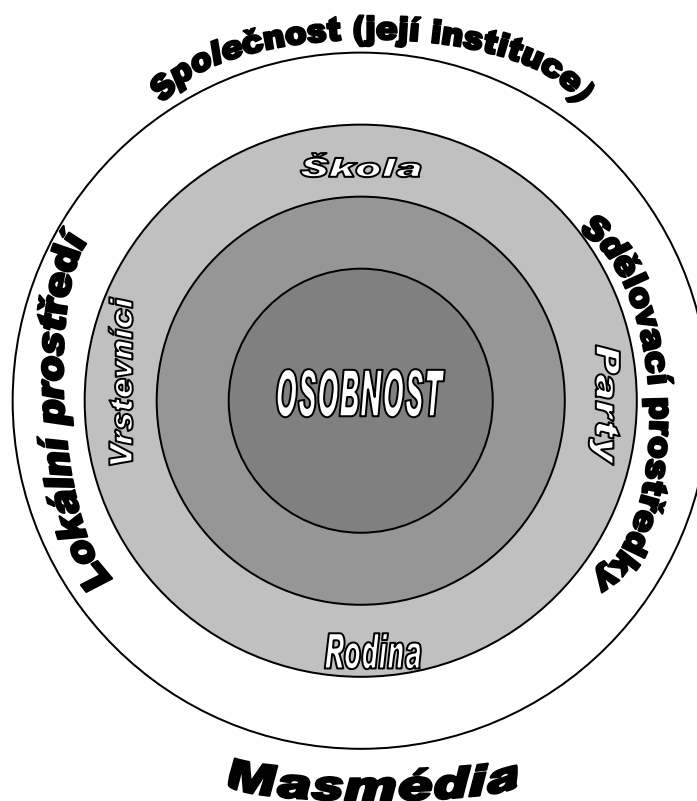
Pojem prostředí je pro mnohé z nás pojmem všeobecně známým a užívaným. Objevuje se snad ve všech vědách, společenských i přírodních. „Vždy jde o předměty, jevy existující kolem nás, nezávisle na našem vědomí, tedy o určitý prostor, o objektivní realitu“ (Kraus, 2008, s. 66). Ve většině definic tohoto pojmu se pak uvádí, že tento prostor vytváří podmínky pro život.

Pokud hovoříme o vlivech prostředí, pak Kraus (2008, s. 74 - 75) říká, že: „Mohou jednání člověka:

- podpořit nebo být překážkou (např. velký hlučný prostor);
- přímo formovat (úzce účelový prostor);
- motivovat, mít signální funkci.

Skutečnost, že člověk není schopen existence mimo přírodní prostředí, je objektivně daná. Nemůže však žít ani bez sociálních kontaktů nebo mimo ně. To nám dokazují známé případy „extrémní izolace“.

Vztah člověka a prostředí ve všech rovinách vyjadřují následující soustředné kružnice:

Obrázek 1 Vztah člověka a prostředí (Kraus, 2008, str. 75)

3.1 Typologie prostředí

Nyní bych ráda uvedla typologii prostředí, tak jak ji uvádí Kraus (2008). Prostedí můžeme dělit podle:

a) Velikosti prostoru

- makroprostředí (prostor vytvářející podmínky pro existenci celé společnosti);
- regionální prostředí (prostor v životě širší sociální skupiny);
- lokální prostředí (městská čtvrť, obec – místo spojené s bydlištěm);
- mikroprostředí (bezprostřední prostor pobytu jedince);

b) Povahy realizované činnosti

- pracovní (kancelář, školní třída, dílna);
- obytné;
- rekreační (hřiště, herna, park);

c) Podílu člověka na podobě daného prostředí

- přirozené;
- umělé (vytvořené člověkem);

d) Charakteru

- přírodní (živá a neživá příroda);
- společenské (jeho tvůrci jsou lidé a také mezilidské vztahy);
- kulturní (úzce spjata se společenským prostředím);

e) Povahy daného teritoria

- venkovské;
- městské;
- maloměstské;

f) Z pohledu frekvence, pestrosti a kvality působících podnětů

- prostředí podnětově chudé, přesycené, optimální;
- podnětově jednostranné, mnohostranné prostředí;
- podnětově zdravé, příp. závadné, deviační prostředí.

3.2 Role prostředí ve výchově

Výchovný proces se vždy musí odehrávat v nějakém prostředí. Do tohoto prostředí zasahují jak vychovatelé, tak také vychovávaní. Buď samostatně, nebo ve vzájemné interakci. Nyní bych ráda odpověděla na otázku, jakou roli hraje prostředí ve výchovném procesu. Dle Krause (2008) může být role prostředí ve výchově dvojí:

a) Situační

Znamená to, že každá výchovná situace, výchovný zásah se odehrává vždy v nějakém konkrétním prostředí, které vytváří vnější podmínky pro výchovu. Tedy jakousi „kulisu“, která působí shodou okolností ve směru výchovného úsilí, tj. v souladu s výchovnými cíli. Poměrně často ale také působí v rozporu s těmito cíli a proti záměrům vychovatele - tedy negativně.

b) Výchovná

Jde o to, že stále nedoceňujeme skutečnosti, že právě konkrétní prostředí velmi mocně ovlivňuje jednání člověka a podílí se výrazně také na rozvoji osobnosti. Jednání dětí i dospělých se pak mění právě podle toho, jak se střídají jednotlivá prostředí.

3.3 Prostředí výchovných zařízení

V této podkapitole se budu zabývat prostředím výchovných zařízení, mezi které bychom mohli zařadit nejen školy, ale také i školská zařízení - tedy i střediska volného času a domy dětí a mládeže.

3.3.1 Funkce výchovných zařízení

Než přejdu k charakteristice prostředí výchovných zařízení, považuji za důležité, zmínit se také o základních funkcích těchto zařízení, tak jak je uvádí Kraus (2008). I když pracuji v DDM, jako příklad nejlépe poslouží prostředí školy.

a) Socializační funkce

„V rámci socializační funkce, tj. předávání kultury a zachování její kontinuity, musí být výchovný proces organizován s úmyslem přiblížit mladé generaci všechna významná schémata, z nichž by pochopila, co se bude od ní dále očekávat.

V současnosti to vyžaduje především reagovat na rychlé změny ve společnosti“ (Kraus, 2008, s. 102).

b) Výchovná funkce

V souvislosti s výchovnou funkcí se do popředí dostávají také jiné otázky než vzdělávací. Je tedy kladen menší důraz na vlastní proces předávání poznatků a větší na celkový osobnostní rozvoj, dále pak menší na kognitivní složky rozvoje dítěte a větší na složky emotivní a konativní.

c) Pečovatelská funkce

Zde se jedná především o zajištění úkolů v oblasti péče o žáky. Jde o oblasti jako je uspokojování hygienických potřeb, stravování nebo lékařská péče.

d) Poradenská funkce

Tato funkce je většinou redukována na profesní poradenství, které obvykle zajišťují výchovní poradci z řad učitelů. V ČR je bohužel jen málo škol, kde tuto funkci zajišťuje profesionální psycholog.

e) Rekreační funkce

Tato funkce se realizuje především mimo vyučování, tedy ve sféře volného času žáků. Dle Krause (2008) by se školy měly zamyslet především nad tím, jak nejlépe vytvořit vhodné prostředí pro trávení volného času žáků o přestávkách a mimo vyučování.

f) Profesionalizační funkce

Tato funkce je důležitá především pro pomáhání žákům k zaujetí místa ve světě práce. Týká se především škol středních a vysokých.

g) Selektivní funkce

Kraus (2008, s. 104) tuto funkci přirovnává k výtahu: „*Do jisté míry platí, že škola funguje i jako výtah, který člověka vysadí v jistém podlaží a to podle toho jaký stupeň a typ školy absolvuje, případně jakých školních výsledků dosáhl.*“

3.3.2 Charakteristika prostředí výchovných zařízení

Charakteristiky výchovných zařízení se liší podle typu zařízení. Zásadní rozdíly lze spatřovat mezi stacionárními zařízeními, kam děti a mládež dochází a mezi zařízeními internátními, která slouží k ubytování dětí a mládeže.

Pro charakteristiku prostředí výchovných zařízení, ať už jde o kterýkoliv ze zmíněných typů, je důležitá stránka věcná a prostorová a pak také stránka osobnostní a vztahová - tedy sociálně-psychické klima. Dále se v této podkapitole zmíním také o prostředí vnějším, které hraje neméně důležitou roli.

a) Věcná a prostorová stránka

V této oblasti je důležité urbanistické řešení, tedy situování zařízení do dané lokality, začlenění budov do terénu a do okolní zástavby. Z věcně-prostorového hlediska je dále důležité architektonické řešení budov (jejich velikost, uspořádání). A velký vliv zde také hraje ekonomické kritérium, od kterého se také vyvíjí vybavení organizace.

Další důležité faktory věcné a prostorové stránky jsou osvětlení, vytápění, klimatizace, akustika, barevnost, obrazy, nástěnky. Dále sem pak zahrnujeme veškeré vybavení nábytkem, technikou a různými doplňky (Kraus, 2008).

b) Sociálně-psychické klima

Sociálně-psychické klima bývá definováno jako trvalejší sociální a emocionální naladění všech účastníků, kteří ho tvoří a prožívají v interakci. Je to specifický projev života odrážející úroveň celého prostředí, na němž se podílejí všichni účastníci. Někdy se objevuje také termín atmosféra – a to jako označení pro sociální a emocionální naladění v určité krátkodobé situaci. Další pojem, kultura školy, pak označuje soubor způsobů chování, které se opakováním vyvinuly do více či méně závazných norem a hodnot, které jsou v rámci školy všeobecně reflektované (Kraus, 2008).

Jak uvádí Kraus (2008, s. 107), podstatné je, že klima výchovných zařízení zpětně ovlivňuje:

- „- *charakteristiky aktérů (zdravotní, sociální, pedagogické, psychologické)*
- *úspěšnost fungování instituce jako celku (tzv. průběhové charakteristiky)*
- *kvalitu výstupů instituce (charakteristiky krátkodobého i dlouhodobého rázu).*“

Rysy prostředí tvoří ale především osoby, které v tomto prostředí zaujímají jednotlivé sociální pozice a z nich pak vyplývající role - tedy žáci a učitelé.

U žáků je důležitý jejich věk, pohlaví, sociální, etnická nebo náboženská příslušnost, místo bydliště apod., a také osobnostní rysy. Charakteristika osobnostních znaků pedagogického personálu může být podobná. Důležitá je tedy věková struktura, délka praxe, pohlaví, sociální příslušnost.

c) Vnější prostředí

Pro charakteristiku vnějšího prostředí organizace jsou důležité demografické faktory, subkultura daného regionu, etnické poměry, konkurence a spolupráce s dalšími institucemi. Tato spolupráce, jak uvádí Kraus (2008, s. 111) může mít trojí charakter:

- „- *formální – naplňuje požadované minimum a formální potřeby*
- *spontánní – stimuluje různé situace*
- *systematický – přináší maximální efekt v působení na děti a mládež.*“

3.4 Klima školského zařízení

V každém sociálním prostředí, ať už se jedná o rodinu, skupinu vrstevníků, pracovní či školní kolektiv, panuje určitá specifická nálada, atmosféra nebo-li klima. I když se ve většině literatury objevuje spíše slovní spojení klima školy nebo klima školní třídy, myslím, že můžeme hovořit také o klimatu v zájmových kroužcích. Členové zájmových kroužků zde navazují nové sociální vztahy, vstupují do různých rolí. Svě zkušenosti a zážitky s ostatními členy kroužku různé věkové kategorie, s vedoucími kroužků ale i s vedením celého zařízení si fixují a odnáší do dalšího života.

Každá škola, ale i školské zařízení, má své specifické sociální klima, které je tvořeno žáky (účastníky zájmových kroužků), učiteli (vedoucími), ředitelem i dalším nepedagogickým personálem. V souvislosti se specifickým sociálním klimatem se užívají i další pojmy. Dle Čápa a Mareše (2001) jsou jimi:

a) Prostředí

Je to nejobecnější termín s širokým rozsahem. Zahrnují se sem například aspekty architektonické, hygienické, ergonomické a organizační. Detailně je tomuto termínu věnována celá druhá kapitola této práce.

b) Sociální atmosféra

Tento termín má daleko užší rozsah. Je to krátkodobý jev, situačně podmíněný a mění se během vyučovacího dne nebo hodiny. Řadíme sem například atmosféru ve škole o velké přestávce, při zahájení školního roku, při inspekci nebo atmosféru při rozdávání vysvědčení na konci školního roku.

c) Sociální klima

Tento termín označuje jevy dlouhodobé, typické pro danou třídu a daného učitele po několik měsíců či let. Sociální klima třídy je také zprostředkovaně ovlivněno širšími sociálními jevy, jako je sociální klima školy.

4 ŠIKANANA

Tuto kapitolu bych začala definicí šikany. Definic pro takto rozšířený a neustále diskutovaný problém je spousta. Jedna z nich definuje šikanu jako „*Týrání v kolektivech, jehož pachatelé i oběťmi jsou osoby se stejnou formální pozicí ve skupině, často vrstevníci*“ (Matoušek, 2003 s. 236). Odborníkem, zabývajícím se touto problematikou do hloubky je Michal Kolář (2005), který nahlíží na šikanu, ze tří pohledů:

a) Šikanování jako nemocné chování

„*Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a ubližuje jednomu či více spolužákům, k čemuž používá agresi a manipulaci*“ (Kolář, 2005, s. 27). Mezi základní projevy tohoto hlediska patří: fyzická agrese a používání zbraní, slovní agrese a zastrašování zbraněmi, krádeže, ničení a manipulace s věcmi, násilné a manipulativní příkazy a zraňování izolací, oklikou a „uměleckými“ výtvořky.

b) Šikanování jako závislost

V tomto pohledu se jedná o vztah mezi agresorem a obětí. Jde o nesymetrický a nesvobodný vztah, který je charakteristický tím, že se agresor snaží skrýt vlastní strach a současně využít strachu oběti. Tento princip rozděluje žáky ve většině skupin na „silné“ a „slabé“. Od počátku vzniká mezi těmito skupinami silná a překvapivě trvalá vazba. U pokročilých stádií šikany se tento vztah stává čím dál tím více silnější, až přerůstá ve vzájemnou závislost. Agresor začne být závislý na manipulaci a zmocňování se druhého, přičemž se v oběti postupem času začnou vyskytovat sebezničující síly, které mohou vést až k tomu, že přijme agresora za svého kamaráda a podlehne mu ve všem. Tím pádem je závislost oboustranná. Porozumění šikanování jako závislosti je důležité pro diagnostiku, vedení a interpretaci výsledků vyšetřování a také pro následnou léčbu.

c) Šikanování jako porucha vztahů ve skupině

Z tohoto pohledu se jedná o šikanu z hlediska postižení celé skupiny. Šikanování se totiž neděje ve vzduchoprázdnu, ale každá šikana se děje v určitém kontextu vztahů

nějaké skupiny. V tomto případě šikana prochází několika stádii a jedná se o postupný rozvoj od mírných podob až do stádia posledního, nejzávažnějšího.

4.1 Stádia šikany

Tak jak se vyvíjejí vztahy v kolektivu, tak se také vyvíjí šikana. Kolář (2005) rozlišuje celkem pět stádií tohoto „onemocnění“:

4.1.1 První stadium: zrod ostrakismu

„Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře - je neoblíbený a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, sprádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky a podobně“ (Kolář, 2005, s. 36). Jedná se o prvotní formu šikanování, je zde velké riziko toho, že se šikana bude nadále vyvíjet.

4.1.2 Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

„V náročných situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako ventil. Spolužáci si na nich odreagovávají své nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je nebaví a obtěžuje“ (Kolář, 2005, s. 36). Manipulace se přitvrzuje a začíná se objevovat fyzická agrese.

4.1.3 Třetí stadium: klíčový moment - vytvoření jádra

Jedná se o stádium, ve kterém se vytvoří skupina agresorů – „úderné jádro“, kteří začnou cíleně a systematicky spolupracovat a šikanovat již předem vytipované a určené oběti.

V tomto stádiu se rozhoduje, zda se počáteční stádium přehoupne do stadia pokročilého.

4.1.4 Čtvrté stádium: většina přijímá normy agresorů

„V případě, že není ve skupině silná pozitivní podskupina, činnost jádra agresorů může bez odporu pokračovat. Normy agresorů jsou přijaty většinou a postupně se stanou nepsaným zákonem“ (Kolář, 2005, s. 39). V této době hraje velkou roli konformita, která získává novou dynamiku a málokdo se jí dokáže postavit. V podstatě se tento jev týká všech žáků a to i těch, kteří z počátku byli v pozadí. Nyní začínají společně s ostatními obětí šikanovat.

4.1.5 Páté stadium: totalita neboli dokonalá šikana

Násilí se stává normou třídy, účastní se jí všichni členové. Třída je rozdělena na dvě základní skupiny – ti, kteří mají veškerá práva a ti, kteří práva nemají žádná. V této fázi se může stát, že šikana proroste dále do širšího školního prostředí. Jsou to situace, které mohou nastat v případě, že agresor je oblíbeným žákem, který má dobrý prospěch, učitelům je sympatický, dokáže adekvátně komunikovat, pomáhá dospělým a celou třídu organizuje. V tom případě se oběť může snažit a volat o pomoc bez úspěchu.

4.2 Vznik šikany

V této části své práce se budu zabývat tím, jak taková šikana vznikne. Jaké okolnosti vedou člověka k tomu, aby týral a ubližoval jiným? Důvodů ke vzniku šikany je jistě spousta. Jedná se jak o celkový postoj společnosti k násilí a agresí, tak také o rodinné prostředí agresora či oběti, o jejich osobnostní rysy. Současně k důvodům pro vznik šikany můžeme zařadit také osobnostní rysy všech spolužáků, klima školy i třídy a spoustu dalšího.

Prvním faktorem je skupinová dynamika šikanování. Kolář (2005, s. 79) uvádí, že „jde o síly, které vznikají ve vztazích mezi žáky v jejich skupinovém životě. Skupinová dynamika je tedy přítomna v každé skupině.“ Významné součásti skupinové dynamiky šikanování, které podporují rozklad svědomí a zlom v chování skupiny i jednotlivců jsou:

- metody agresorů k získání moci;
- tlak skupinových norem;
- konformita a závislost na vůdci.

Jak bylo uvedeno, šikana se odehrává v určitém prostředí. K tomu, aby mohla být realizována, je ale zapotřebí alespoň dvou aktérů šikany. Jednoho, který týrá, ubližuje a šikanuje - tedy agresora a druhého, na kterém je toto chování prováděno - tedy oběti šikany. Tito dva aktéři jsou druhým faktorem k tomu, aby mohla šikana vzniknout. V některých případech může být aktérů šikany i více, v pokročilých stádiích to bývá dokonce převážná část třídního kolektivu. Jaké je tedy charakteristika aktérů šikany?

4.2.1 Agresor

Než přejdu k jednotlivým typům agresorů, ráda bych zde zmínila také několik druhů motivů, které agresory ke svému chování vedou. Kromě silné touhy po moci, uvádí Kolář (2005) následující motivy:

- Motiv upoutání pozornosti: agresor touží být středem pozornosti, získat si obdiv a přízeň publika.
- Motiv zahájení nudy: šikanování přináší agresorovi vzrušení, baví ho to.
- Motiv „Mengeleho“: v člověku se probudí badatel, který chce nalézt tajemství člověka tím, že zkouší, co vše vydrží.
- Motiv žárlivosti: agresor závidí dobrému žákovi přízeň učitelů, a tak se mu mstí.
- Motiv „prevence“: bývalá oběť chce předejít svému opětovnému týrání a tak na novém působišti začne pro jistotu sama šikanovat.
- Motiv vykonat něco velkého: někteří násilníci jsou odsouzeni k celkové neúspěšnosti. Šikanováním tak sami sobě dokazují, že jsou něčeho schopni.

4.2.1.1 Typy agresorů

Z praktického diagnosticko-nápravného hlediska zaznamenal Kolář (2005) tři typy agresorů – iniciátorů šikanování.

a) První typ

Tento typ agresora je hrubý, primitivní, impulzivní, s kázeňskými problémy – narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojený do skupin, které páchají trestnou činností.

Šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně. Vyžaduje maximální poslušnost.

Co se týče výchovy tohoto agresora, častý je výskyt agrese a brutality u rodičů.

b) Druhý typ

Tento typ agresora je naopak velmi slušný, kultivovaný a zvýšeně úzkostný.

Jeho formou šikanování je cílené a rafinované mučení, které se děje spíše ve skrytu, beze svědků.

Pro rodinnou výchovu tohoto agresora je typické časté uplatňování důsledného a náročného rodičovského přístupu.

c) Třetí typ

Tento typ agresora se dá označit jako „Srandista“. Je optimistický, výmluvný, se značnou sebedůvěrou, často bývá oblíbený a vlivný.

Šikanuje pro pobavení sebe i ostatních.

Jiné rozdělení agresorů uvádí Fieldová (2009), která rozlišuje dva hlavní typy agresorů:

a) Mořský krokodýl

Tento typ agresora je velmi nebezpečný a nedá se mu důvěřovat. Chybí jim sebevědomí a schopnost vcítění se, bolest druhých přináší „krokodýlům“ potěšení. Své pocity bezmoci pak přenášejí na někoho zranitelnějšího.

b) Ptáčci zpěváčci, co si hrají na dravce

Tito agresori obvykle jednají bez zlého úmyslu, domnívají se, že jejich jednání je neškodné. Chtějí být vlivní a oblíbení, hledají zábavu. Často považují šikanování za způsob, jak stoupat ve společenském žebříčku. Fieldová (2009) uvádí, že těchto „ptáčků zpěváčků, kteří si hrají na dravce“ může být spousta. Uvádí tři příklady:

„- páv, který se nadouvá na hřišti a honí si triko

- slepice, jež postupně klove a zahání slabší, dokud je nezničí,

- lyrochvost, který napodobuje ostatní a jde s proudem“ (Fieldová, 2009, s. 42).

4.2.2 Oběť

Šikanovanou obětí se může stát prakticky kdokoliv. Přesto existují tzv. typické oběti, které jsou opakovaně týrané. Nejčastěji to jsou „nejslabší ze slabých“, tedy jedinci, kteří vůbec neumí skrývat strach ani využívat strachu druhých. Na rozdíl od agresorů ve střetech propadají panice, hrůze a výčitkám svědomí. Zpravidla bývají také méně zdatní než agresori.

Kolář (2005) uvádí následující typologii obětí:

a) Oběti „slabé“ s tělesným a psychickým handicapem

Mezi znaky tohoto typu oběti patří obezita, tělesná neobratnost, specifické poruchy učení apod.

b) Oběti „silné“ a nahodilé

Tato oběť se vyznačuje nízkým socioekonomickým statusem rodičů nebo dlouhodobou nemocí.

c) Oběti „deviantní“ a nekonformní

U tohoto typu oběti se setkáváme s různorodostí a odlišností od ostatních.

d) Šikanovaní žáci s životním scénářem oběti

Zde řadíme premianty třídy a také ty, co se nedokáží bránit.

4.3 Jak rozpoznat šikanu

Rozpoznat šikanu je v mnohých případech velmi obtížné. Často se stává, že oběť šikany je nesympatická i pedagogovi. Může to být žák hyperaktivní, nebo žák naopak tichý, mlčenlivý a neprůbojný.

Každý učitel by si ale měl všimnout průvodních znaků, které se u šikany objevují (Kolář, 2005):

- dítě neustále vyhledává přítomnost učitele či jiného dospělého, je o přestávkách samo, ostatní o něj nejeví zájem;
- má projevy outsidersa, je osamocené, s nikým se nebaví;
- jeho nálada je smutná až depresivní, působí ustrašeně;
- prospěch ve škole se zhoršuje, nesoustředí se na vyučování;
- osobní věci a oděv oběti jsou znečištěné, zničené;
- na těle oběti jsou známky fyzického týrání, které oběť nedokáže vysvětlit, často se vymlouvá.

Nejen učitelé, ale také rodiče mohou odhalit již vzniklou šikanu.

Průvodní znaky šikany, kterých by si měli všimnout rodiče, jsou (Kolář, 2005):

- dítě nemá žádné kamarády, svůj volný čas tráví doma;
- nálada dítěte se v průběhu týdne velmi mění;
- dítě nechce jít do školy, ráno je mu zle, bolí ho hlava, žaludek, a podobně;
- dítě odmítá chodit do školy, chodí za školu nebo nosí poznámky za pozdní příchod;
- oblečení dítěte je znečištěné, roztrhané, nové věci se mu ztrácí nebo je nosí rozbité.

Všechna tato varovná znamení rozděluje Fieldová (2009) do 4 následujících kategorií:

- fyzické příznaky (modřiny, škrábance, pere se, často žádá o peníze);
- akademické příznaky (zhoršuje se prospěch, neúčastní se činností ve třídě, nemá motivaci);
- emocionální příznaky (působí napjatě, smutně, rozrušeně, reaguje nepřiměřeně);
- společenské příznaky (společenská izolace, posmívání, ponižování, přestane vyprávět o ostatních spolužácích).

4.4 Prevence

V předešlých kapitolách jsem se zabývala faktory, které šikanu doprovázejí. V této kapitole si chci ale položit otázku, zda je možné této agresivitě mezi vrstevníky a následnému rozvoji šikany předcházet. Určitě je to možné včasnou a hlavně kvalitní prevencí. Obecně můžeme prevenci dělit na primární, sekundární a terciární. V pojetí šikany, by se prevence dala vysvětlit následovně:

a) Primární prevence

První typ prevence se uplatňuje v situacích, kdy k šikaně zatím nedošlo. Jedná se především o posilování pozitivních a zdravých vztahů v kolektivu.

b) Sekundární prevence

Druhý typ prevence se uplatňuje v případech, ve kterých se vyskytují první fáze šikany. Důležitá je zde nejen včasná diagnostika, ale také vyšetření a řešení šikanování.

c) Terciární prevence

Ve třetím typu prevence se jedná o práci s kolektivem, ve kterém je již šikana v pokročilé fázi. Důležitá jsou zde pedagogická opatření, zmírnění následků, ochranu oběti a v neposlední řadě výchovnou práci s agresorem.

Michal Kolář (2005) uvádí schéma prevence šikany, ve kterém je možno zvládnout šikanu v systému školství. Model ucelené pomoci má sedm vrstev:

- Vytvoření pedagogické komunity, která posiluje imunitu školních skupin.
- Specifický program proti šikanování jako dílčí součást školní komunity.
- Odborné služby resortu školství tvořené pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, diagnostickými ústavy a podobně, jejichž úkolem je umět řešit pokročilé stavy šikany.
- Spolupráce škol s odborníky z jiných resortů a s nestátními organizacemi, které se zabývají prevencí šikanování.
- Pomoc a podpora ministerstva školství i jednotlivých krajských úřadů školám při vytváření preventivního programu šikanování.
- Kontrola škol ze strany České školní inspekce, ministerstva školství a krajských úřadů v otázkách ochrany a řešení šikany.
- Monitorování situace a zabezpečování ochrany práv dětí a mládeže nevládními organizacemi, např.: Amnesty International v ČR nebo Občanské sdružení proti šikanování apod.

4.5 Šikana z právního hlediska

Právní definici šikany v našem právním řádu nenajdeme. Jedná se o komplexní a složitý problém, který není možné pojmout jako jeden celek, protože svými znaky a důsledky zasahuje do několika různých právních odvětví. Na potřebu komplexního řešení šikany reagovalo Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, které problematiku šikany vymezilo v metodickém pokynu MŠMT č. 28 275/2000-22. Tento pokyn dává školám a školským zařízením návod, jak šikaně předcházet a také jak ji řešit. Právní nástroje, jak potrestat agresora a také jak zastavit další šikanování, se mohou lišit podle různých situací, ve kterých se může oběť šikany nacházet (http://www.sikana.org/clanky_soubory/sikana.html):

- a) Prvním místem, kam se může oběť šikany obrátit je škola. Právní řád totiž přiznává žákům nebo spíše jejich zákonným zástupcům významná oprávnění a stanoví povinnost školy zajišťovat preventivní, ale také následnou ochranu před šikanou.
- b) Pokud šikana vyústí v trestní stíhání agresora pro některý z trestních činů, pak bude mít oběť šikanování postavení poškozeného s procesními právy v trestním řízení (např.: právo na náhradu škody)

c) Při způsobení materiální škody nebo způsobení morální újmy může oběť šikany využít občanskoprávního řízení.

Problémem šikany je také to, že je prováděna dětmi na dětech. Agresoři nejsou mnohdy pro nedostatek věku trestněprávně ani občanskoprávně odpovědni. Lze tedy proti nim uplatnit jen mnohdy nedostačující výchovná opatření - nezletilý pachatel může být tedy postižen nařízením ústavní výchovy nebo nad ním může být stanovený dohled.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 UVEDENÍ A CÍLE VÝZKUMU

Zprávy o šikaně v Otrokovických školách, ale i první známky šikany v jednom ze zájmových kroužků našeho DDM mne vedly k rozhodnutí zrealizovat dotazník s těmito konkrétními cíli:

1. cíl: Zjistit, zda účastníci zájmových kroužků DDM Sluníčko Otrokovice považují klima v zájmovém kroužku (dále jen ZK) za sociálně bezpečné a příjemné.

2. cíl: Zjistit, jaká je úroveň vzájemných vztahů účastníků a vedoucího a účastníků mezi sebou navzájem.

5.1 Dům dětí a mládeže Sluníčko Otrokovice

DDM Sluníčko Otrokovice, okr. Zlín byl zřízen jako právnická osoba dnem 1. 1. 1993 podle § 6, odst. 1, písmeno c zákona České národní rady č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství. Vznikl jako příspěvková organizace a řídí se při tom zákonem ČNR č. 76/1978 Sb., o střediscích pro volný čas dětí a mládeže a statutem, který vydal DDM Otrokovice a byl schválen Školským úřadem Zlín.

Hlavním účelem zřízení organizace je poskytování výchovy a vzdělání mimo vyučování a plnění rekreační funkce. Předmět činnosti organizace je vymezen § 19 zákona č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních, v platném znění, a prováděcími předpisy. Dodatkem č. 1 bylo upřesněno, že předmět činnosti vymezuje i zákon 564/1990 Sb. o státní správě a samosprávě ve školství, v platném znění a prováděcími předpisy.

Zřizovatelem byl od 1. 4. 2001 Krajský úřad Zlínského kraje, od 1. 7. 2005 je zřizovatelem naší organizace Město Otrokovice.

Základním posláním střediska je podílet se spolu s rodinou a školou na výchově, vzdělávání a formování osobnosti člověka. Svojí činností vytváří středisko podmínky a širokou nabídku pro účelné využívání volného času dětí, žáků a studentů. Zároveň s tím je činnost střediska doplňkem školní výuky a dalšího vzdělávání v řadě dalších oblastí vycházejících z osobního zájmu.

Posláním organizace je pak: *„Bezprostředně naplnit u všech sociálních skupin populace volný čas jako taktický pedagogický úkol – výchova k účelnému využití volného času, která má jedince vybavit dostatečnou mírou zájmů a následně i poznatků a dovedností, jak tyto*

zájmy naplňovat a nacházet v nich uspokojení“ (Školský vzdělávací program Domu dětí a mládeže Sluníčko Otrokovice, 2007).

5.2 Etapa přípravy:

a) Sestavení pracovního týmu.

Pracovní tým byl sestaven ze tří zaměstnanců DDM Sluníčko. Jsou jimi vedoucí týmu a členové týmu (ředitelka DDM, zástupce ředitele).

b) Studium literatury a dostupných materiálů.

Před zahájením samotného výzkumu, bylo nutné seznámit se s dostupnou literaturou, která se vybranou problematikou zabývá.

c) Tvorba dotazníku, formulace otázek.

Pro zjišťování informací byla zvolena metoda dotazníku. Dotazník byl sestaven ze stručných a jasných otázek. Zvoleny byly otázky uzavřené i otevřené.

d) Finanční zajištění.

Finančně byla část výzkumu zajištěna z prostředků DDM Sluníčko Otrokovice a část materiálu pak byla financována z vlastních prostředků vedoucí výzkumu.

Potřebný materiál: toner, papíry a tužky, drobný materiál na realizaci opatření.

Potřebná technika: PC, tiskárna, kopírka.

6 DRUH VÝZKUMU A METODOLOGIE ZÍSKÁVÁNÍ DAT

Jako druh výzkumu jsem si zvolila výzkum kvantitativní, ve kterém jde především o objektivnost. Jde o získání objektivního důkazu, ověření hypotéz (Maňák a kol., 2005).

6.1 Výzkumný problém

„Výzkumný problém je jasná, jednoznačná otázka, na kterou výzkumník hledá odpověď“ (Maňák a kol., 2005, str. 117).

V našem případě tato otázka zní následovně:

„Je pro účastníky zájmových kroužků v Domě dětí a mládeže Sluníčko Otrokovice sociálně bezpečné prostředí?“

6.2 Hypotézy:

H_A: Účastníci zájmových kroužků DDM Sluníčko Otrokovice považují prostředí organizace za sociálně bezpečné.

H₀: Účastníci zájmových kroužků DDM Sluníčko Otrokovice nepovažují prostředí organizace za sociálně bezpečné.

6.3 Proměnné

Volný čas – čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., 2003).

Způsob trávení volného času – různé možnosti využití volného času. Jsou to např.: sport, hudba, četba, počítač, TV, spánek, příroda atd.

Požadavky prostředí – člověk uspokojuje své potřeby v různých sociálních systémech. Tyto systémy na něj ale mají také specifické požadavky, kterým musí vyhovět, chce-li do nich patřit.

Šikana – týrání v kolektivech, jehož pachateli i oběťmi jsou osoby se stejnou formální pozicí ve skupině, často vrstevníci. Šikana může být fyzická nebo psychická.

6.4 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek byl tvořen všemi účastníky ZK pro děti školního věku, ve školním roce 2008/2009. Z celkového počtu 233 členů, kteří navštěvují v tomto školním roce DDM Sluníčko, odpovědělo na dotazník celkem 153 respondentů.

6.5 Výzkumná metoda

Ke sběru dat umožňujícímu získání potřebných informací byla, jak již bylo zmíněno dříve, použita písemná forma - anonymní dotazník (vzor dotazníku je uveden v příloze P I). S pomocí dotazníku můžeme poměrně rychle a také hromadně zjišťovat informace. Otázky dotazníku by měly být jednoznačné a hlavně srozumitelné. Současně by také měly být pro respondenta zajímavé.

6.6 Odborná a teoretická východiska

Jako odborná východiska byla použita literatura o dané problematice, zdroje z internetu a interní dokumenty DDM Sluníčko.

Metodám trávení volného času se věnovaly dva výzkumy. Jeden byl součástí závěrečné práce studentky oboru speciální pedagogika, MU Brno: *Mládež a volný čas – etopedické řešení problému*, 2003. A druhý byl zveřejněn v *Časopise pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 2005: *Využití volného času u předškolních dětí z logopedického pohledu*.

7 VÝSLEDKY DOTAZOVÁNÍ

Tato kapitola přináší vyhodnocení odpovědí na otázky dotazníkového šetření, jehož cíle a metody jsou uvedeny výše.

7.1 Otázky číslo 1, 2 a 3

Tyto otázky měly respondenty navést k prvotnímu zamyšlení se nad svým sociálním postavením v ZK. Zároveň měly také odpovědět na otázku, jaká je úroveň vzájemných vztahů účastníků a vedoucího a také účastníku navzájem.

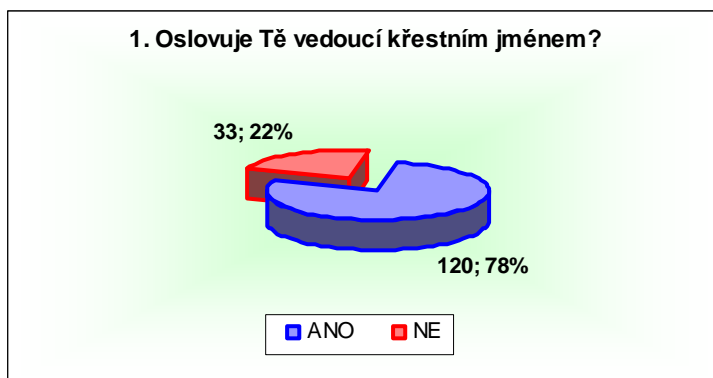
Při vyhodnocování těchto otázek bylo pro mne překvapivým zjištěním, že si ve všech třech případech vybralo možnost NE přes 30 dotazovaných.

Vzhledem k tomu, že se jedná o zájmové vzdělávání, předpokládala jsem téměř 100% - ní výběr možnosti ANO. U otázky č. 1 „*Oslovuje Tě vedoucí křestním jménem?*“ se to dá vysvětlit tím, že místo křestního jména se v kroužcích děti oslovují přezdívkou a tak i přesto zakroužkovali možnost NE.

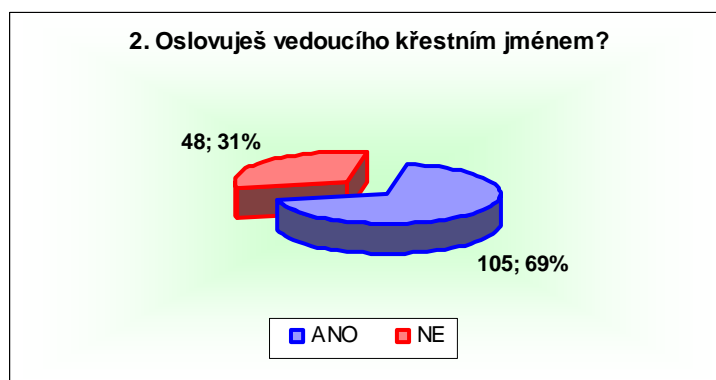
U otázky č. 2 „*Oslovuješ vedoucího křestním jménem?*“ to může být způsobeno tím, že někteří vedoucí našich zájmových kroužků jsou již starší a tak dětem dělá problém jim tykat a oslovovat je křestním jménem. Samozřejmě ani u této otázky nemůžeme zapomínat na možnosti přezdívek.

U otázky č. 3 „*Znáš jména všech dětí, které s tebou chodí do zájmového kroužku?*“ mě zarazelo, že děti v kroužcích neznají svá jména navzájem. Z tohoto důvodu bych navrhovala, zařadit na úvod všech kroužků nějaké seznamovací hry. A tyto hry také pro inspiraci externích vedoucích zařadit i na úvodní poradu s externisty, kterou vždy na začátku každého školního roku pořádáme.

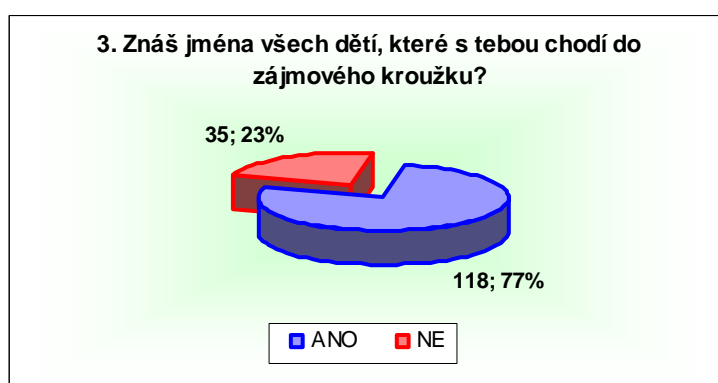
Výsledky jednotlivých odpovědí respondentů jsou znázorněny v grafech 1, 2 a 3.

Graf 1 Odpovědi na otázku č. 1 (vlastní zpracování)

Graf 2 Odpovědi na otázku č. 2 (vlastní zpracování)

Graf 3 Odpovědi na otázku č. 3 (vlastní zpracování)

7.2 Otázka číslo 4

Víš, jaká jsou tvá práva a povinnosti v zájmovém kroužku?

U této otázky bylo cílem zjistit, zda děti navštěvující ZK znají svá základní práva a povinnosti. 84 % všech dotázaných odpovědělo na tuto otázku ANO. Myslím, že s tímto výsledkem můžeme být spokojeni. Znamená to, že většina dětí, navštěvující zájmové kroužky byla o svých právech a povinnostech poučena a ví, co dělat pokud se jim v kroužku něco přihodí.

Výsledky odpovědí na otázku č. 4 jsou znázorněny v grafu č. 4.

Graf 4 Odpovědi na otázku č. 4 (vlastní zpracování)

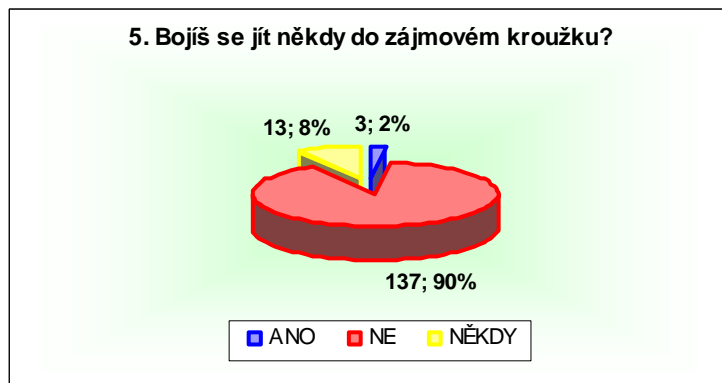
7.3 Otázky číslo 5 a 6

Cílem těchto otázek bylo navození prvotního zamyšlení se nad atmosférou v zájmových kroužcích a nad tím, jak se děti v těchto kroužcích cítí.

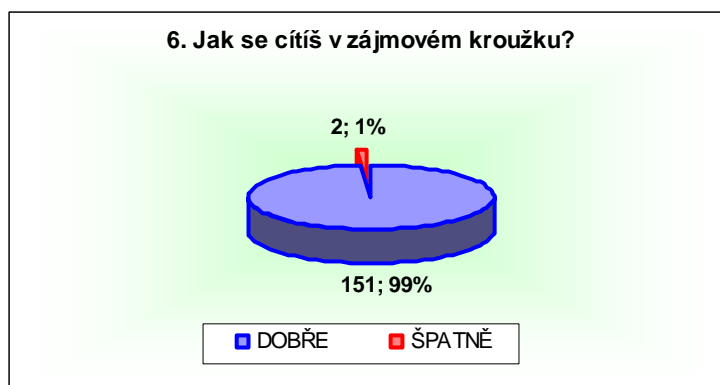
Na otázku č. 5 „*Bojíš se jít někdy do zájmového kroužku?*“ odpovědělo 90% respondentů NE, 8% pak odpovědělo NĚKDY a 2% odpověděla, že ANO. Výsledky této otázky jsou pro DDM Sluníčko příznivé. I když je potřeba zamyslet se nad těmi 3 respondenty, kteří na tuto otázku odpověděli ANO i nad těmi 13, kteří odpověděli NĚKDY. Pro DDM Sluníčko je jistě důležité, aby se všichni jeho členi do kroužků těšili a neměli strach je navštěvovat.

Na otázku č. 6 „*Jak se cítíš v zájmovém kroužku?*“ odpovědělo 99% všech dotazovaných DOBŘE. Nejčastější důvody proč tomu tak je, jsou tyto: kamarádi, dobrý/á vedoucí, to že je zájmový kroužek baví, možnost odnést si ze zájmového kroužku nějaký výrobek, a také atmosféra v kroužku. 2 respondenti na tuto otázku odpověděli, že se v zájmovém kroužku

cítí ŠPATNĚ. Bohužel však neuvedli důvod a na podotázku „Proč?“ neodpověděli. Výsledky odpovědí na otázky č. 5 a č. 6 znázorňují grafy č. 5 a 6.

Graf 5 Odpovědi na otázku č. 5 (vlastní zpracování)

Graf 6 Odpovědi na otázku č. 6 (vlastní zpracování)

7.4 Otázky číslo 7 a 8

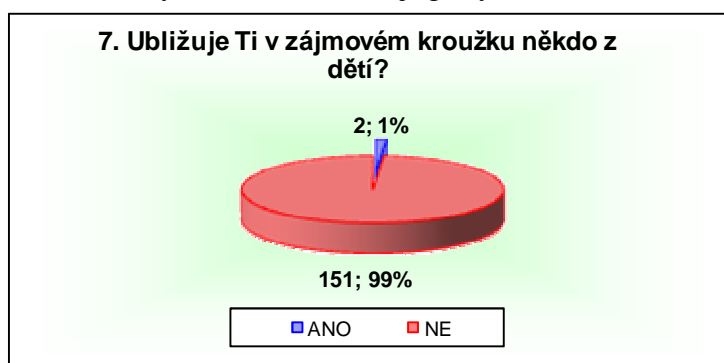
Cílem těchto otázek bylo zjistit, jak se děti v jednotlivých zájmových kroužcích cítí a také zda se na nich někdo z ostatních dětí v kroužku nedopouští šikany.

Na otázku č. 7 „Ublížíje ti v zájmovém kroužku někdo z dětí?“ odpovědělo celých 99 % dotazovaných NE. Pouze 2 respondenti odpověděli na tuto otázku ANO. Tento výsledek považují za velmi dobrý. Vzhledem k tomu, že ti 2 respondenti, kteří na tuto otázku odpověděli kladně, neuvedli druhou část otázky a nenapsali jak, nemůžeme navrhnout adekvátní řešení tohoto problému. I tak se ale nad tím jedním procentem dětí, kterým dle

jejich názoru někdo v zájmovém kroužku ubližuje, musíme zamyslet a snažit se, aby příště na tuto otázku zaznělo od účastníků našich zájmových kroužků 100 % NE.

Na otázku č. 8 „*Posmívá se ti někdo z kamarádů v zájmovém kroužku?*“ pak NE odpovědělo celých 97 % a 3 % z celkového počtu dotazovaných (4 respondenti) odpověděly na tuto otázku ANO. Zde už je počet těch, kterým je ubližováno o něco vyšší. Dalo by se tedy říci, že pokud jde o projevy šikany, objevuje se na DDM Sluníčko spíše její psychická než fyzická podoba. V této otázce již respondenti také uvedli, proč se jim někdo z jejich kamarádů v kroužku posmívá. Objevily se pouze dva důvody: 3x respondenti uvedli, že se jim ostatní posmívají, když se jim něco nepovede a 1 respondent uvedl, že se mu ostatní posmívají spíše ze srandy. V prvním případě je důležitá role vedoucího kroužku, který by měl v těchto situacích dětem vysvětlit, že ne každému se vždy všechno podaří a měl by oběť posmívání pochválit a povzbudit. Z dotazníku bohužel nevyplývá, zda je posmívání pravidelné a mohli bychom jej tedy považovat za projev šikany nebo zda se jedná jen o ojedinělý jev.

Výsledky odpovědí na otázky č. 7 a 8 znázorňují grafy č. 7 a 8.

Graf 7 Odpovědi na otázku č. 7 (vlastní zpracování)

Graf 8 Odpovědi na otázku č. 8 (vlastní zpracování)

7.5 Otázka č. 9

Je v zájmovém kroužku dobrá parta?

Cílem této otázky bylo zjistit, zda účastníci ZK považují kolektiv členů svého kroužku za partu kamarádů nebo se v něm naopak necítí příliš dobře.

Celých 98 % dotazovaných odpovědělo na tuto otázku ANO, 2 % (3 respondenti) pak odpověděla NE. Tyto výsledky potvrzují odpovědi z předešlých otázek. Dá se říci, že většina dotazovaných se v zájmových kroužcích cítí dobře a ostatní členy kroužku považuje za své přátele, se kterými se rádi vidí a mají si s nimi co říct.

Výsledky odpovědí na otázku č. 9 znázorňuje graf č. 9.

Graf 9 Odpovědi na otázku č. 9 (vlastní zpracování)

7.6 Otázka č. 10

Učíte se v zájmovém kroužku spolupracovat a pomáhat si s dětmi navzájem?

Cílem této otázky bylo zjistit, zda jsou děti v kroužcích vedeny ke spolupráci a vzájemnému pomáhání si. Umění spolupráce a schopnost pomoci druhému je důležitá pro rozvoj sociálního citění a dle mého názoru také může předcházet vzniku šikany.

86 % respondentů na tuto otázku odpovědělo ANO, 14 % z dotazovaných pak odpovědělo, že se spolupracovat ani pomáhat v kroužku neučí. I když převažuje počet kladných odpovědí, myslím si, že 14 % je docela hodně. Víím, že záleží také na tom, o jaké kroužky se jedná a jakou mají náplň. I tak se ale domnívám, že schopnost spolupráce jde alespoň

okrajově zahrnout snad ve všech zájmových kroužcích, které DDM Sluníčko nabízí a vedoucí jednotlivých kroužků by se na tuto oblast měli do budoucna více zaměřit.

Výsledky odpovědí na otázku č. 10 znázorňuje graf č. 10.

Graf 10 Odpovědi na otázku č. 10 (vlastní zpracování)

7.7 Otázka č. 11

Máš pocit, že tě děti v zájmovém kroužku mají rády?

Cílem této otázky bylo, aby se děti zamyslely nad svým postavením ve skupině a uvědomily si také svůj vztah k ostatním členům ZK.

Celých 142 dotazovaných si myslí, že je ostatní děti mají rády, 5 z nich si myslí, že NE a 6 respondentů na tuto otázku nedokázalo odpovědět. Myslím, že výsledky této otázky jsou dobré a svědčí o tom, že většina účastníků zájmových kroužků se v těchto kroužcích cítí dobře a své postavení ve skupině považuje také za dobré.

Výsledky odpovědí na otázku č. 11 znázorňuje graf č. 11.

Graf 11 Odpovědi na otázku č. 11 (vlastní zpracování)

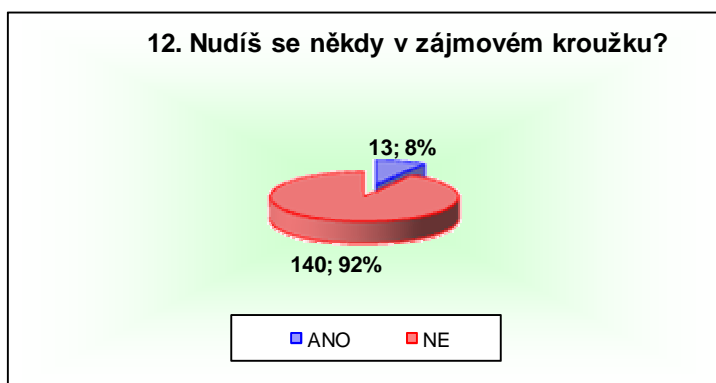
7.8 Otázka č. 12 a 13

Cílem těchto dvou otázek bylo zjistit, jak se děti v ZK cítí po stránce náplně činnosti kroužku a také to, jak děti vnímají kroužek jako celek, klima v kroužku a také atmosféru v něm.

Na otázku „*Nudíš se někdy v zájmovém kroužku?*“ odpovědělo 8 % dotazovaných ANO a 92 % dotazovaných NE. Důvodem, proč se v kroužku respondenti nudí, pak bylo převážně to, že neví, co mají dělat anebo, že je provozovaná činnost v kroužku zrovna nebaví. Celkově se ale dá říci, že náplň činnosti zájmových kroužků je rozmanitá a bohatá.

Na otázku „*Chtěl bys, aby se v zájmovém kroužku něco změnilo?*“ odpovědělo 13 % respondentů ANO a 87 % respondentů je se současnou situací v kroužku spokojeno a nic by měnit nechtělo. Ti respondenti, kteří by rádi v zájmovém kroužku něco změnili, pak nejčastěji odpovídali, že by to mělo být vybavení nebo délka zájmového kroužku. Mezi odpověďmi se však objevilo také: chování ke kamarádům, aby se děti nehádaly, lidi a hry.

Výsledky odpovědí na otázky č. 12 a 13 znázorňují grafy č. 12 a 13.

Graf 12 Odpovědi na otázku č. 12 (vlastní zpracování)

Graf 13 Odpovědi na otázku č. 13 (vlastní zpracování)

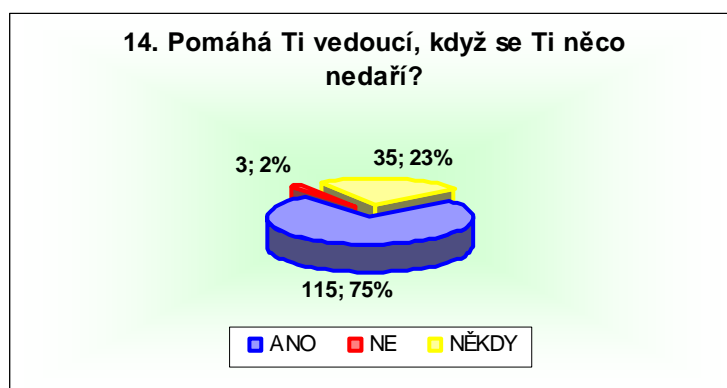
7.9 Otázka č. 14

Pomáhá ti vedoucí, když se ti něco nedaří?

Cílem této otázky bylo zjistit to, jak účastníci ZK vnímají činnost vedoucího zájmového kroužku a také to, jestli vedoucí kroužku není lhostejný k tomu, když se někomu něco nepovede nebo je pomalejší než ostatní.

Na tuto otázku odpovědělo 75 % respondentů ANO, 23 % respondentů odpovědělo NĚKDY a 2 % respondentů odpověděla na tuto otázku NE. Vzhledem k výsledkům této otázky se dá říci, že vedoucí zájmových kroužků DDM Sluníčko Otrokovice jsou lidé, kteří umí účastníky zájmových kroužků povzbudit a poradit jim, pokud se jim něco nedaří. I přesto mají 3 respondenti pocit, že jim vedoucí kroužků nepomáhají a k vedoucímu tak asi nemají důvěru. Vzhledem k předchozím výsledkům je ale toto číslo pochopitelné.

Výsledky odpovědí na otázku č. 14 znázorňuje graf č. 14.

Graf 14 Odpovědi na otázku č. 14 (vlastní zpracování)

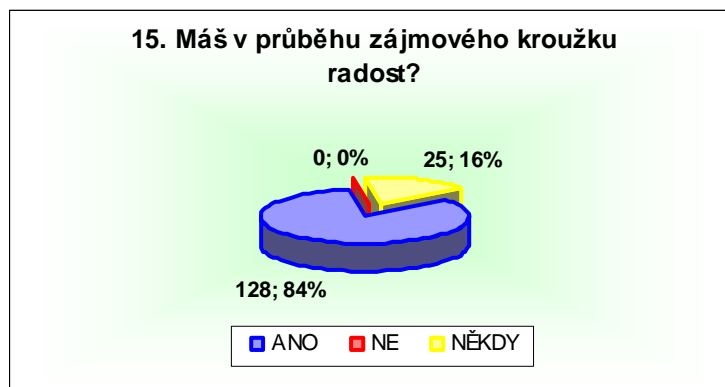
7.10 Otázka č. 15

Máš v průběhu zájmového kroužku radost?

Cílem této otázky bylo ještě jednou zjištění pocitu účastníků ZK během činnosti kroužku.

84 % respondentů odpovědělo na tuto otázku ANO, 16 % respondentů pak odpovědělo NĚKDY a 0 % respondentů odpovědělo na tuto otázku NE. Velmi povzbudivý je fakt, že možnost NE si nevybral ani jeden z respondentů. Znamená to tedy, že všichni dotazovaní měli alespoň někdy v průběhu zájmového kroužku radost a svědčí to také o dobré činnosti vedoucích zájmových kroužků na DDM Sluníčko Otrokovice.

Výsledky odpovědí na otázku č. 15 znázorňuje graf č. 15.

Graf 15 Odpovědi na otázku č. 15 (vlastní zpracování)

7.11 Otázky č. 16, 17 a 18

Cílem těchto otázek bylo zamyšlení se nad tím, jak účastníci ZK vnímají vedoucí jednotlivých kroužků a také to, jaká je úroveň vzájemných vztahů mezi vedoucím a účastníkem kroužku.

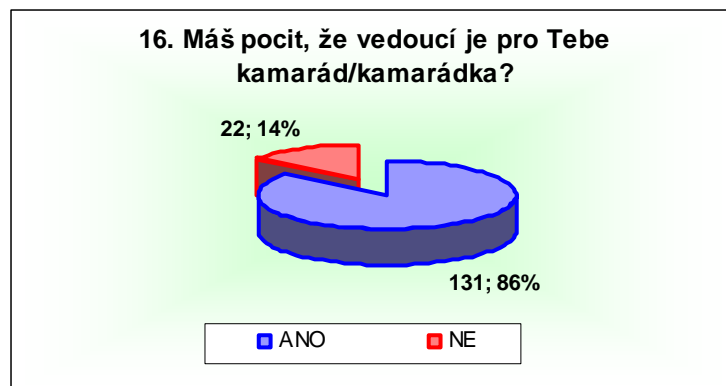
Na otázku „*Máš pocit, že vedoucí je pro tebe kamarád/kamarádka?*“ odpovědělo 86 % respondentů ANO a 14 % respondentů odpovědělo NE. Z výsledků výzkumu je tedy patrné, že většina respondentů bere vedoucího jako součást party, která v průběhu zájmového kroužku vzniká. Důvodem proč tomu tak je, je podle mého názoru fakt, že většina vedoucích jsou mladí lidé. A jsou tedy žákům, kteří navštěvují zájmové kroužky, věkově blízcí. Těch 14 % respondentů, kteří v této otázce zvolili možnost NE, pak mohou navštěvovat kroužky, které vedou starší pracovníci a ty většinou mladí lidé za své kamarády nepovažují.

Na otázku „*Bojíš se vedoucí/ho požádat o pomoc?*“ odpovědělo 94 % všech dotazovaných NE, 5 % dotazovaných odpovědělo NĚKDY a pouze 1 respondent odpověděl na tuto otázku ANO. I zde výsledky výzkumu ukazují na kladné vztahy účastníků zájmových kroužků k vedoucí/mu.

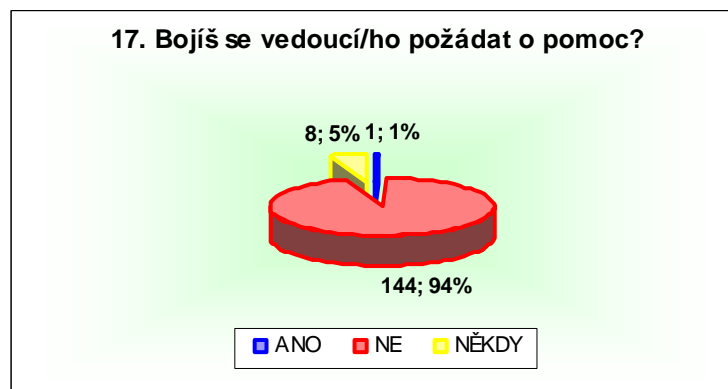
Na otázku „*Svěřuješ se vedoucí/mu s tím, co máš na srdíčku? (radost nebo smutek)*“ odpovědělo 20 % ANO, 20 % respondentů odpovědělo NĚKDY a 60 % respondentů odpovědělo na tuto otázku NE. Výsledky této otázky naopak ukazují, že účastníci zájmových kroužků sice považují své vedoucí za kamarády, nemají obavu požádat je o pomoc, ale celých 92 respondentů se vedoucím nesvěřuje se svými pocity. Podle mého názoru je toto zapříčiněno tím, že i když jsou vedoucí bráni jako kamarádi a mají k dětem i věkově blízko, stále jsou mnohými dětmi bráni jako autorita, kterou by bez pochyby samozřejmě měly být.

Pokud bych tyto tři otázky měla shrnout, tak myslím, že vztah vedoucích k účastníkům ZK je na velmi dobré úrovni. Vedoucí jsou vnímáni kladně, spousta dětí je bere jako kamarády, ale zároveň je ctí jako autoritu, ke které mají současně respekt.

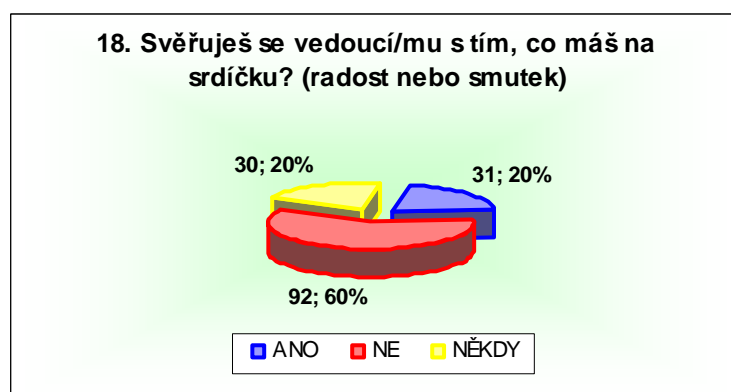
Výsledky odpovědí na otázky č. 16, 17 a 18 znázorňují grafy č. 16, 17 a 18.

Graf 16 Odpovědi na otázku č. 16 (vlastní zpracování)

Graf 17 Odpovědi na otázku č. 17 (vlastní zpracování)

Graf 18 Odpovědi na otázku č. 18 (vlastní zpracování)

7.12 Otázka č. 19

Když čekáš ve Sluníčku na zájmový kroužek, co bys rád/a dělal/a?

Tato otázka byla do dotazníkového šetření zařazena jako doplňující a jejím cílem bylo zjistit, co by členové zájmových kroužků DDM Sluníčko přivítali při čekání na kroužek.

Nejčastější odpovědi na tuto otázku byly:

- bavit se s kamarády;
- hrát hry;
- číst si (knihy, časopisy);
- poslouchat hudbu;
- dívat se na televizi;
- využívat počítač (hraní počítačových her, internet);
- možnost využívat tělocvičnu;
- vyplňovat kvízy, soutěže;
- několik respondentů nechce dělat nic;
- a několikrát se zde také objevila odpověď, že respondenti chodí na čas a tak na kroužek nečekají.

Vzhledem k tomu, že bychom chtěli těm členům, kteří z jakéhokoliv důvodu čekají v šatně na kroužek delší dobu nabídnout nějaké aktivní využití tohoto času, budou pro nás tyto odpovědi jistě přínosem a budeme z nich vycházet.

8 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Jak vyplývá z výsledků dotazníkového šetření, většina účastníků zájmových kroužků, kteří v letošním školním roce navštěvují DDM Sluníčko, považují prostředí v DDM za bezpečné. I přesto ale můžeme mezi respondenty najít takové, kteří mají pocit, že je jim v ZK nějakým způsobem ubližováno a kteří se v našem DDM cítí špatně. A i když je toto procento malé, i tak je nutné se jím zabývat.

Vzhledem k tomu, že na prostředí a atmosféře DDM se ve velké míře podílí také jednotliví vedoucí ZK, budu se v této kapitole zabývat také tím, jak zkvalitnit jejich práci. Úvodní otázky dotazníkového šetření byly zaměřeny na zjištění vzájemných vztahů mezi jednotlivými členy ZK a mezi vedoucím a členy ZK. Vzhledem ke zjištění, že i po půl roce činnosti ZK se někteří jejich účastníci neznají jmény, je důležité zaměřit se také na seznamovací hry. Ne všichni vedoucí ZK jsou pedagogové, ale mnohdy to jsou lidé, kteří jsou sice znalci svého oboru, ale nemají například za sebou táborovou zkušenost nebo se nikdy nesečkali s metodou zážitkové pedagogiky. Proto je dle mého názoru důležité zaměřit se na pravidelných setkáváních s externisty také na hry. Vím, že je jistě důležité proškolení vedoucí ZK o bezpečnosti práce, požární ochraně, vedení dokumentace nebo o první pomoci, ale důležité je také vyzkoušení si her, které potom ve svých kroužcích mohou vedoucí využít. Jako příklad jsem vybrala dvě seznamovací hry, se kterými již mám zkušenosti a o kterých tedy mohu říci, že děti tyto hry baví, mají je rády a jsou pro ně snadno pochopitelné.

První hra – Andělská Anděla je určená spíše pro děti starší, druhou hru – Toaletní papír pak můžeme hrát s dětmi různých věkových kategorií.

1) Andělská Anděla

Pomůcky: žádné

Časová náročnost: cca. 5 – 10 minut.

Popis hry: Každý z účastníků kroužku si promyslí přídavné jméno, které začíná na stejné písmenko jako jeho křestní jméno, popřípadě přezdívka a které by ho navíc, pokud to je jen trochu možné, charakterizovalo (např. Hodná Hanka nebo Pohodový Pepa). Jakmile mají všichni promyšleno, každý, počínaje vedoucím, řekne své jméno spolu s přídavným

jménem, které si vymyslel. Poté začne vedoucí tým, že zahájí povídání nějakým prohlášením (např.: „Včerejší bouřka se mi moc líbila.“) a zeptá se souseda po levici, co na to on a přitom jej osloví jménem s přídatným jménem (např.: „A co si o tom myslíš ty, Pohodový Pavle?“). Soused po levici pak s tímto výrokem buď souhlasí, nebo nesouhlasí. Svou větu ale začne tím, že se znovu představí a v závěru zase osloví souseda po levici (např.: „Já, Pohodový Pavel, souhlasím s tebou Hodná Hanko. A co si o tom myslíš ty, Kreativní Karle?“). Takto se dál pokračuje po kruhu. Pokud máme v kroužku starší děti, můžeme zavést to, že ten, co je na řadě, musí zopakovat všechny jména (i s přídatnými jmény), všech členů kroužku, kteří jsou po jeho pravici (např.: Já, Kreativní Karel, nesouhlasím ani s Hodnou Hankou ani s tebou Pohodový Pavle. A co si o tom myslíš ty,...?“).

Rizika: Jediným rizikem této hry jsou nevhodné přezdívky. Vždy je nutné dopředu upozornit na případnou volbu přezdívky. V případě, že si nějakou přezdívku jednou vyberu, musím počítat s tím, že mě tak budou ostatní oslovovat a také s tím, že mi přezdívka může zůstat.

2) Toaletní papír

Pomůcky: rulička toaletního papíru

Časová náročnost: cca. 5 – 10 minut.

Popis hry: Nejprve vedoucí účastníkům kroužku řekne, aby si postupně utrhli z ruličky tolik toaletního papíru, kolik si myslí, že ho budou potřebovat na celý den (nebo jakýkoliv jiný časový úsek). Poté si sám z ruličky utrhne a podá ji sousedovi po pravici. Jakmile mají všichni utřeno, vedoucí dá dětem pokyn, že teď o sobě každý řekne tolik vět, kolik si utřel útržků toaletního papíru. S představováním začne vedoucí (např.: má 3 útržky: „Jmenuji se Hanka. Ráda sportuji, poslouchám hudbu a čtu. Bydlím v Otrokovicích.“). Stejně tak pokračují ostatní členové zájmového kroužku.

Rizika: Před trháním toaletního papíru musíme děti upozornit, aby mysleli i na to, že z jedné ruličky toaletního papíru musí vyjít na všechny. Pokud si někdo utrhne větší množství útržků toaletního papíru, je dobré mít připraveno otázky, na které může odpovědět. Zabráníme tím dlouhému přemýšlení a tomu, že by se ostatní děti během této

pauzy mohly nudit. Příklady otázek: Jaká je tvá oblíbená barva? Jaké je tvé oblíbené jídlo? Máš sourozence? Máš nějakého domácího mazlíčka? apod. (<http://www.hranostaj.cz/hra870>).

Mezi další doporučení, které by DDM Sluníčko měl zařadit do svého školení externích pracovníků, jsou hry na zjištění atmosféry ve skupině a na zjištění pocitů, nálady nebo hodnocení dané činnosti. Na všechny tyto body postačí vedoucím jedna jediná rychlá hra – Teploměr. K této hře nejsou potřeba žádné pomůcky, můžeme ji hrát s dětmi jakéhokoliv věku a její časová náročnost je asi 3 – 5 minut. Účastníci kroužku se postaví do kruhu, zavřou oči a natáhnou před sebe jednu ruku. Na pokyn vedoucího ohodnotí činnost v kroužku, svou náladu nebo atmosféru ve skupině. Záleží na tom, co je pro vedoucího v danou chvíli důležité. Hodnocení probíhá tím způsobem, že účastníci kroužku dají palec nahoru, na střed nebo dolů. Přičemž palec nahoru znamená kladné ohodnocení, palec na střed neutrální a palec dolů pak znamená hodnocení (nebo pocit) negativní. Hodnotit můžeme i číselně od 1 do 5 a to tak, že na pokyn vedoucího ukáží účastníci ZK příslušný počet prstů. V tomto hodnocení se čísla berou stejně jako známkovací stupnice ve škole – tedy 1 nejlepší a 5 nejhorší. Jak již bylo zmíněno dříve, tato hra je velmi rychlá, a co se týče struktury ZK, která je popsána v podkapitole 1.4.2.1. Struktura schůzky zájmového útvaru, zařadila bych tuto hru do hodnocení činnosti nebo závěru schůzky.

Uvedené hry, jak ty seznamovací, tak také hra Teploměr, jistě pomohou vedoucím k navození pozitivní atmosféry a vzájemné důvěry ve skupině. A jistě také poslouží ke zkvalitnění prevence šikany. Na oblast prevence je třeba klást velký důraz a pozitivně proto oceňuji navázání spolupráce s organizací Madio o. s., která začala v Otrokovicích působit právě v oblasti prevence šikany a která v prostorech DDM Sluníčko pořádá nejrůznější přednášky a také školení svých pracovníků.

Co se týče prostředí DDM Sluníčko, tak jej účastníci ZK vidí především pozitivně. Většina z nich by ani nechtěla na ZK nic měnit. Na čem je ale dle mého názoru nutné zapracovat je vybavení jednotlivých místností i materiální vybavení jednotlivých kroužků. Ostatně to potvrzují i některé z odpovědí respondentů. Otázka vybavení místností i nákupu materiálu do jednotlivých kroužků je otázkou financí. Vzhledem k tomu, že cílem DDM je, aby se

v jeho prostorách cítili členové všech ZK co nejlépe, je tedy nutné zabývat se i stránkou finanční. Z tohoto důvodu je důležité vyhledávat a sepisovat různé granty zaměřené na činnosti ve volném čase a také navštěvovat různé kurzy psaní grantů a školit v této oblasti své pracovníky.

V neposlední řadě je také zabývat se v praxi také poslední otázkou dotazníku - *Když čekáš ve Sluníčku na zájmový kroužek, co bys rád/a dělal/a?* Cílem této otázky bylo nejen zjistit, jak by účastníci ZK rádi vyplnili svůj volný čas při čekání na zahájení ZK, ale také získat nové nápady od těch, kterých se to přímo týká. Proto je nutné, při změnách, které se této oblasti budou týkat, vycházet právě z těchto odpovědí. Z uvedených odpovědí proto doporučuji zřídit na DDM jednu místnost – hernu, ve které by členové ZK při čekání mohli jimi zvolené činnosti vykonávat. Prostor šatny, je dle mého názoru pro hraní her nebo umístění počítače nevyhovující.

Zavedení navrhovaných doporučení je jistě dlouhodobý úkol a záleží jen na organizaci, jak se k tomuto úkolu postaví. Je nutné nadále pracovat na zkvalitňování prostředí DDM a současně se také zaměřit na zpracování preventivního programu. V neposlední řadě je pak nutné myslet na zlepšení práce vedoucích ZK, vytvářet pro ně různá školení a také nezapomínat odměňovat jejich práci.

ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo odpovědět na otázku, zda účastníci zájmových kroužků Domu dětí a mládeže Sluníčko Otrokovice vnímají prostředí DDM za sociálně bezpečné. Kladla jsem si otázky typu: Jak se v DDM Sluníčko jeho členové cítí? Jaké jsou vztahy mezi účastníky navzájem a mezi vedoucím a účastníky? A zda se v DDM Sluníčko nevyskytují příznaky šikany?

V teoretické části jsem se nejprve zabývala pojmem volný čas a výchovou ve volném čase. Volný čas je doba mimo čas pracovní (školní) a hlavními funkcemi výchovy ve volném čase jsou funkce výchovně-vzdělávací – tedy cílevědomé formování osobnosti, funkce zdravotní – tedy podpora zdravého duševního i tělesného vývoje, funkce sociální – tedy péče o děti v době, kdy se o ně nemohou starat rodiče a funkce preventivní – tedy předcházení patologickým jevům. Na volný čas je také možné dívat se z různých pohledů, může to být hledisko ekonomické, sociologické a sociálněpsychologické, politické, zdravotně-hygienické a pedagogické a psychologické. Detailněji tyto pohledy uvádím v podkapitole 1.3. Různé pohledy na volný čas.

Druhá kapitola teoretické části je věnována střediskům pro volný čas dětí a mládeže, především se v této části práce zabývám náplní činnosti těchto středisek. Nejčastějším typem činnosti středisek pro volný čas je pravidelná činnost. Mezi pravidelnou činností zahrnujeme především zájmové kroužky, jejichž struktura je uvedena v podkapitole 2.2.1 Struktura schůzky zájmového útvaru.

Další kapitola práce je zaměřena na prostředí, které je tvořeno nejen účastníky zájmových kroužků a pedagogy (vedoucími), ale také ředitelem a dalším nepedagogickým personálem. V sociálním prostředí se utváří jak činnost našeho DDM, tak také nové sociální role a vztahy. Ve výchovných zařízeních pak rozlišujeme věcnou a prostorovou stránku prostředí, sociálně-psychologické klima a vnější prostředí.

V poslední kapitole teoretické části je popsána problematika šikany. V prostředí DDM je důležitá hlavně oblast prevence šikany, především pak prevence primární. Pro kvalitní sestavení preventivního programu je ale také důležité vědět, jak šikana vzniká, jaká jsou její stádia a jaké jsou příklady agresorů i obětí. Na to vše pak v této kapitole můžeme najít odpovědi.

V praktické části práce popisuji kvantitativní výzkum, který jsem provedla mezi účastníky zájmových kroužků pro děti školního věku ve školním roce 2008/2009. Ve svém výzkumu jsem se snažila odpovědět na otázku: „Je pro účastníky zájmových kroužků v Domě dětí a mládeže Sluníčko Otrokovice sociálně bezpečné prostředí?“.

Jako výzkumnou metodu jsem zvolila dotazníkové šetření, díky kterému je možné v krátkém čase získat potřebné množství odpovědí. Dotazník se skládal z celkem devatenácti uzavřených i otevřených otázek. Respondenty dotazníku byly všichni účastníci zájmových kroužků ve školním roce 2008/2009. Celkový počet těchto účastníků je 233, ke zpracování se mi vrátilo celkem 153 dotazníků.

Podle shromážděných dat a jejich vyhodnocení se ukazuje, že většina respondentů se v prostředí DDM Sluníčko cítí dobře a toto prostředí tedy považuje za sociálně bezpečné. Nebojí se navštěvovat zájmové kroužky a rozumí si jak s ostatními členy zájmových kroužků, tak také s jejich vedoucími. Role vedoucích ZK je pro činnost kroužků velmi důležitá a proto je pro mne velmi pozitivním zjištěním, že účastníci našich kroužků považují své vedoucí za kamarády a současně k nim cítí i respekt a berou je jako autoritu. Dalším důležitým bodem, na který je, kromě kvality vedoucích, nutné se zaměřit je také oblast prevence. Oběma těmito bodům se blíže věnuji v kapitole 8 Doporučení pro praxi.

Splněním zadaného cíle této diplomové práce, jsem během jejího zpracování, měla možnost vytvořit si ucelený pohled na to, jak účastníci našich zájmových kroužků vnímají prostředí našeho DDM.

Stěžejní pro mne byly výsledky výzkumu, díky kterým můžeme prostředí našeho DDM nadále zkvalitňovat tak, abychom vyhověli požadavkům našich členů. Velmi překvapivým pro mne bylo hlavně zjištění o neznalosti křestních jmen všech členů v kroužku. Vzhledem k tomu, že počet členů jednoho kroužku je zhruba dvanáct, je pro mne toto zjištění znepokojující a proto jsem se mu věnovala ve svých doporučeních. Na druhou stranu je pro naši činnost pozitivním zjištěním to, jak jsou vedoucí kroužků vnímáni jejich členy. Co se týče problematiky šikany, žádná závažnější zjištění se ve výsledcích dotazníkového šetření neobjevila, i tak je nutné se tomuto problému nadále věnovat. Zabývat se prevencí šikany a nadále podporovat kvalitní a sociálně bezpečné prostředí v DDM Sluníčko by tak mělo být jedním z hlavních úkolů všech pracovníků.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie:

- [1] ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, s.r.o., 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-X.
- [2] FIELDOVÁ, E. M. *Jak se bránit šikaně*. Praha: Euromedia Group, k. s. – Ikar, 2009. 312 s. ISBN 978-80-249-1176-2.
- [3] HÁJEK, B., HOFBAUER, Z., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, s.r.o., 2008. 236 s. ISBN 978-80-7367-473-1.
- [4] KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, s.r.o., 2005. 255 s. ISBN 80-7367-014-3.
- [5] KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, s.r.o., 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [6] HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5.
- [7] HRKAL, J., HANUŠ, R. (ed.) *Zlatý fond her II*. Praha: Portál, s.r.o., 2007. 165 s. ISBN 978-80-7367-265-2.
- [8] MAŇÁK, J., ŠVEC, Š., ŠVEC, V. *Slovník pedagogické metodologie*. Brno: Masarykova univerzita a Paido, 2005. 134 s. ISBN 80-210-3802-0.
- [9] MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Cesty pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2004. 78 s. ISBN 80-7315-078-6.
- [10] MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, s.r.o., 2003. 288 s. ISBN 80-7178-549-0.
- [11] NOVÁK, T., CAPPONI, V. *Sám proti agresí*. Praha: Grada Publishing, spol. s r.o., 1996. 128 s. ISBN 80-7169-253-0.
- [12] PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, s.r.o., 2008. 224 s. ISBN 978-80-7367-423-6.
- [13] PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, s.r.o., 2003. ISBN 80-7178-772-8.

[14] ZOUNKOVÁ, D., (ed.) *Zlatý fond her III*. Praha: Portál, s.r.o., 2007, 152 s. ISBN 978-80-7367-198-3.

Interní materiály:

[15] *Katalog sociálních služeb Zlínského kraje*. Zlín: Zlínský kraj, 2005, 276 s.

[16] *Školský vzdělávací program DDM Sluníčko Otrokovice*, 2007

Novinové články:

[17] A co děti? Mají si kde hrát?. *Otrokovické noviny*. 20.3.2009, roč. 19, č. 3, s. 5.

Internetové zdroje:

[18] Šikana z právního hlediska. Dostupné z:

http://www.sikana.org/clanky_soubory/sikana.html [cit. 2008-11-09]

[19] Hra Toaletní papír. Dostupné z:

<http://www.hranostaj.cz/hra870> [cit. 2009-04-24]

Legislativní dokumenty:

[20] Zákon č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

[21] Vyhláška MŠMT ČR z roku 1992 č. 432/1992 Sb., o střediscích pro volný čas dětí a mládeže

[22] Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č.j. 28 275/2000-22

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

DDM Sluníčko Dům dětí a mládeže Sluníčko Otrokovice.

DDM Domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností.

ZK Zájmový kroužek.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Vztah člověka a prostředí (Kraus, 2008, str. 75).....	27
---	----

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Odpovědi na otázku č. 1 (vlastní zpracování)	51
Graf 2 Odpovědi na otázku č. 2 (vlastní zpracování)	51
Graf 3 Odpovědi na otázku č. 3 (vlastní zpracování)	51
Graf 4 Odpovědi na otázku č. 4 (vlastní zpracování)	52
Graf 5 Odpovědi na otázku č. 5 (vlastní zpracování)	53
Graf 6 Odpovědi na otázku č. 6 (vlastní zpracování)	53
Graf 7 Odpovědi na otázku č. 7 (vlastní zpracování)	54
Graf 8 Odpovědi na otázku č. 8 (vlastní zpracování)	54
Graf 9 Odpovědi na otázku č. 9 (vlastní zpracování)	55
Graf 10 Odpovědi na otázku č. 10 (vlastní zpracování)	56
Graf 11 Odpovědi na otázku č. 11 (vlastní zpracování)	57
Graf 12 Odpovědi na otázku č. 12 (vlastní zpracování)	58
Graf 13 Odpovědi na otázku č. 13 (vlastní zpracování)	58
Graf 14 Odpovědi na otázku č. 14 (vlastní zpracování)	59
Graf 15 Odpovědi na otázku č. 15 (vlastní zpracování)	59
Graf 16 Odpovědi na otázku č. 16 (vlastní zpracování)	61
Graf 17 Odpovědi na otázku č. 17 (vlastní zpracování)	61
Graf 18 Odpovědi na otázku č. 18 (vlastní zpracování)	61

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

Příloha P II: Jednotný postup v případě šikanování v DDM Sluníčko

Příloha P III: Článek „A co děti? Mají si kde hrát?“

Příloha P IV: Seznam zařízení věnující se prevenci v Otrokovicích a ve Zlíně

Příloha P V: Minimální preventivní program

Příloha P VI: Instituce v oblasti prevence

Příloha P VII: Školní metodik prevence

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dům dětí a mládeže Sluníčko, Otrokovice, příspěvková organizace,
tř. Osvobození 168, Otrokovice 765 02, tel.: 577 922 252, fax: 577 922 200
e-mail: info@ddmslunicko.cz

Ahoj,

dostal se Ti do rukou dotazník, díky kterému bychom rádi zjistili, jak se cítíš v zájmovém kroužku, který navštěvuješ, abychom mohli co nejvíce zlepšit atmosféru prostředí, kam chodíš. Údaje z dotazníku budou použity pro zpracování diplomové práce na téma Sociálně bezpečné prostředí v DDM Sluníčko a také pro interní materiály DDM.

Bc. Hana Koželuhová
vedoucí pracoviště Trávníky

**Odpověď, se kterou souhlasíš, zakroužkuj.
Nemělo by Ti to zabrat víc než 10 minut.**

1.	Oslovuje tě vedoucí křestním jménem?	ANO	NE	
2.	Oslovuješ vedoucího křestním jménem?	ANO	NE	
3.	Znáš jména všech dětí, které s tebou chodí do zájmového kroužku?	ANO	NE	
4.	Víš, jaká jsou tvá práva a povinnosti v zájmovém kroužku?	ANO	NE	
5.	Bojíš se jít někdy do zájmového kroužku?	ANO	NE	NĚKDY
6.	Jak se cítíš v zájmovém kroužku? Proč?	DOBŘE	ŠPATNĚ	

7.	Ublížíje ti v zájmovém kroužku někdo z dětí? Pokud ANO, jak?	ANO	NE
8.	Posmívá se ti někdo z kamarádů v zájmovém kroužku? Pokud ANO, proč?	ANO	NE
9.	Je v zájmovém kroužku dobrá parta? Pokud NE, proč?	ANO	NE
10.	Učíte se v zájmovém kroužku spolupracovat a pomáhat si s dětmi navzájem?	ANO	NE
11.	Máš pocit, že tě děti v zájmovém kroužku mají rády? Pokud NE, proč?	ANO	NE
12.	Nudíš se někdy v zájmovém kroužku? Pokud ANO, proč?	ANO	NE

13.	Chtěl bys, aby se v zájmovém kroužku něco změnilo? Pokud ANO, co?	ANO	NE	
14.	Pomáhá ti vedoucí, když se ti něco nedaří?	ANO	NE	NĚKDY
15.	Máš v průběhu zájmového kroužku radost?	ANO	NE	NĚKDY
16.	Máš pocit, že vedoucí je pro tebe kamarád/kamarádka?	ANO	NE	
17.	Bojíš se vedoucí/ho požádat o pomoc? Pokud ANO, proč?	ANO	NE	NĚKDY
18.	Svěřuješ se vedoucí/mu s tím, co máš na srdíčku? (radost nebo smutek)	ANO	NE	NĚKDY
19.	Když čekáš ve Sluníčku na zájmový kroužek, co bys rád dělal/a?			

Ještě jednou děkujeme za Tvé odpovědi.

PŘÍLOHA P II: JEDNOTNÝ POSTUP PROTI ŠIKANOVÁNÍ V DDM SLUNÍČKO

Dům dětí a mládeže Sluníčko Otrokovice, příspěvková organizace

Tř. Osvobození 168, 765 02 Otrokovice

Příloha č. 8 Vnitřního řádu DDM Sluníčko

Jednotný postup v případě šikanování v DDM:

Odhalení šikany je velmi obtížné i pro zkušeného pedagoga. Nejzávažnější negativní roli při jejím zjišťování hraje strach, a to nejen strach obětí, ale i pachatelů a dalších účastníků. Strach vytváří obvykle prostředí „solidarity“ agresorů i postižených. Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrožit nebo zastrašovat jiného účastníka, případně skupinu účastníků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině účastníků, kteří se neumí nebo s nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování účastníka či účastníků jinou skupinou účastníků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví.

Při vyšetřování šikany postupujeme v DDM následovně:

1. Informování ředitele a domluva pedagogů na spolupráci a postupu vyšetřování
2. Provedení diskrétního šetření, pohovor s účastníkem v pořadí oběť, svědci, agresori.

Výpovědi jsou zaznamenávány dostatečně přesně. Dle situace je možno agresory oddělit od kolektivu, aby nemohli ovlivnit svědky. Je třeba zjistit:

- Kdo je oběť?
- Kdo je agresor?
- Kdy a kde k šikaně dochází?

- Jakou formou?
- Jak dlouho a jak často trvá?
- Proč x ubližovali?
- Jaký trest (opatření) navrhuješ?
- Proč?
- Jak lze násilí v budoucnu zabránit?

Přímá konfrontace oběti s agresorem je nepřijatelná.

O rozhovoru je veden zápis – protokol o vyšetřování

- Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili.
- Nalezení vhodných svědků.
- Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).
- Zajištění ochrany obětem s dohledem dospělé osoby.
- Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.
- Informování a spolupráce s rodiči nebo zákonnými zástupci oběti i agresora, kontaktování rodičů, aby si účastníka vyzvedli a domluvili se na dalším postupu.
- Spolupráce se školou, kterou účastník navštěvuje.

Pokud se jedná o brutálním skupinovým násilím vůči oběti, je nutný následující postup:

1. Překonání šoku pedagoga a bezprostřední záchrana oběti.
2. Informování a domluva pedagogů na spolupráci a postupu vyšetřování.
3. Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
4. Pokračující pomoc a podpora oběti.
5. Nahlášení policii.
6. Vlastní vyšetřování.

Účastní-li se šikanování většina problémové skupiny, nebo jsou-li normy agresorů skupinou zájmového vzdělávání akceptovány, doporučuje se, aby šetření vedl odborník-specialista na problematiku šikanování (z pedagogicko-psychologické

poradny, střediska výchovné péče, diagnostického ústavu, krizového centra apod.)

Výchovná opatření

(1) Pro potrestání agresorů lze užít následující běžná výchovná opatření:

- Napomenutí pedagogem volného času, ředitelem, informace rodičům, vyloučení z DDM.
- Doporučení rodičům obětí i agresorů vyhledat odbornou pomoc, návštěvy v ambulantním oddělení střediska výchovné péče pro děti a mládež (dále SVP) nebo v nestátních organizacích majících obdobnou náplň činnosti jako SVP, psycholog.

Kontaktní místo:

Diagnostický ústav pro mládež a Středisko výchovné péče, Brno Veslařská 246, odloučené pracoviště

Středisko výchovné péče Domek, Česká ul. 4789, 760 05 Zlín, tel.: 577 242 786, e-mail: svpdomek@svpdomek.zlivedu.cz

- Vedení DDM se domluví na výchovném opatření – monitoring chování, zvýšený dozor, formy postihu při dalším porušení kázně, programy na zlepšování sociálních vztahů ve skupině apod.

(2) V mimořádných případech se užijí další opatření:

- Doporučení rodičům na dobrovolné umístění účastníka do pobytového oddělení SVP, případně doporučení realizovat dobrovolný diagnostický pobyt účastníka v místně příslušném diagnostickém ústavu.
- Podání návrhu orgánu sociálně právní ochrany účastníka k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.
- Vyrozumění policejního orgánu, došlo-li k závažnějšímu případu šikanování.

(3) Oběti šikanování se doporučuje nabídnout psychoterapeutickou péči PPP nebo jiného poradenského pracoviště.

Spolupráce DDM s rodiči dětí, žáků, studentů /dále jen účastník/

Při podezření na šikanování účastníka je nezbytná spolupráce vedení DDM a dalších pedagogických pracovníků jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora. Je vhodné jednat s rodiči oběti i agresorů odděleně, rodiče agresorů zvat po jednom páru. Nelze však předpokládat, že rodiče budou vždy hodnotit situaci objektivně, proto se doporučuje upozornit je na to, aby si všímali možných příznaků šikany a nabídnout jim pomoc. Při jednání s rodiči dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací.

Je žádoucí přítomnost rodičů obou projednávaných účastníků. Jsou seznámeni s případem a opatřeními, která DDM přijme. Obě strany podepíší zápis z jednání

Spolupráce DDM se specializovanými a ostatními institucemi

- (1) Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení DDM s dalšími institucemi a orgány, a to zejména ve zdravotnictví s pediatry, odbornými lékaři, psychiatrickou péčí, v oblasti soudnictví se soudci, obhájci a žalobci (také využívání alternativních trestů), v oblasti sociální péče s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou).
- (2) Při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu přestupku nebo trestného činu, je ředitel DDM zařízení povinen oznámit tuto skutečnost Policii ČR.
- (3) DDM je povinen bez zbytečného odkladu oznámit orgánu sociálně právní ochrany skutečnosti, které ohrožují účastníka, nebo že účastník spáchal trestný čin, popř. opakovaně páchá přestupky.

DDM vede vždy o vyšetřování zápis. Zápis podepíší obě strany – rodiče aktérů případu (agresorů i oběti).

V Otrokovicích 1. 9. 2007

Jiřina Kovářová,
řed. DDM Sluníčko

PŘÍLOHA P III: ČLÁNEK „A CO DĚTI? MAJÍ SI KDE HRÁT?“

A co děti? Mají si kde hrát?

Cílem druhé ankety bylo zprostředkovat nezávislou zpětnou vazbu názorů, potřeb a přání týkajících se převážně trávení volného času dětí a mládeže v Otrokovicích. Cílem průzkumu bylo především zjištění spontánní míry spokojenosti dětí a mládeže s nabídkou volnočasových aktivit v Otrokovicích a okolí, míry užívání konkrétních volnočasových zařízení či potřeb v oblasti trávení volného času.

Výsledky jsou uváděny vyčerpávajícím způsobem v přehledné podobě grafů a tabulek tak, aby jednotlivá zjištění bylo možno zohlednit a využít jako podklad pro práci orgánů města a také pracovních skupin KPSS.

Ty budou na základě identifikovaných potřeb formulovat konkrétní priority a opatření v oblasti volnočasových aktivit dětí a mládeže. (red)

KDE TRÁVÍŠ VOLNÝ ČAS?	počet	v %
Venku s kamarády (s možností vypsát, kam nejčastěji chodí)	419	71,6
Doma sám	156	26,6
Sportovní klub (s možností vypsát jaký)	138	23,6
Jiný zájmový kroužek (s možností vypsát jaký)	127	21,7
Dům dětí a mládeže Sluníčko	76	13,0
Nízkoprahový klub pro děti a mládež Šlikr	32	5,5
Jiné zařízení (s možností vypsát jaké)	26	4,4
Jinde, jinak (s možností vypsát, jak konkrétně respondent tráví volný čas)	129	22,1

JAK BYS CHTĚL/A TRÁVIT SVŮJ VOLNÝ ČAS?	počet	v %
Venku s kamarády	188	41,0
Tak, jak ho trávím teď	50	10,9
Sportováním	50	10,9
U počítače	41	9,0
Na hřišti	24	5,2
Ježděním na kole	17	3,7
Hraním fotbalu	16	3,5
Nakupováním oblečení	8	1,7
Venku se psem	7	1,5
Ve skateparku	7	1,5
S rodinou	6	1,3

CO TI CHYBÍ?	počet	v %
Krytý bazén	435	75,8
Skatepark	203	35,4
Klub, kam můžeš kdykoli odpoledne přijít a být zde s kamarády	184	32,1
Hřiště	145	25,3
Pouliční raper, se kterým by sis mohl/a zarapovat	143	25,0
Kluziště	131	22,8
Cyklostezky	131	22,8
Starší kamarád/ka (nad 18 let), se kterým bys mohl/a trávit odpoledne	72	12,5
Dopravní hřiště	28	4,9

MÁŠ KAM CHODIT PO ŠKOLE?	počet	v %
Ano	532	90,2
Ne	58	9,8

ZŠ	počet	v %
ZŠ Mánesova	249	41,7
ZŠ T.G.M.	125	20,9
ZŠ Trávníky	179	30,0
Speciální ZŠ	44	7,4
Celkem	597	100,0

PŘÍLOHA P IV: SEZNAM ZAŘÍZENÍ VĚNUJÍCÍ SE PREVENCI V OTROKOVICÍCH A VE ZLÍNĚ

MADIO o.s.

Kontakt:

Madio o.s.

Tř. Odboje 868

765 02 Otrokovice

mobil: 790 348 591, 790 347 646

e-mail: info@madio.cz, URL: www.madio.cz

Kontaktní osoba: Mgr. Gabriela Šustková – preventivní programy

CENTRUM PRO RODINU A SOCIÁLNÍ PÉČI VE ZLÍNĚ

Kontakt:

Centrum pro rodinu a sociální péči ve Zlíně

Divadelní 6

760 01 Zlín

tel.: 577 212 020, 732 376 193,

e-mail: crp@crp-zlin.cz, URL: www.crps-zlin.cz

PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÁ PORADNA

Kontakt:

Pedagogicko-psychologická poradna

U Dřevnice 206

763 02 Zlín - Louky

tel.(fax): 577 104 053, 577 104 835

e-mail: poradna@ppporzl.cz, URL: www.ppporzl.cz

Kontaktní osoba: PhDr. Milena Szpaková – ředitelka, Mgr. Ludmila Ševečková – metodik
prevence

POLICIE ČR

Kontakt:

Nám. T.G.M. 3218

760 01 Zlín

tel.: 974 662 556

e-mail: pcrzlin@mvcz.cz , URL: www.policie.cz

Kontaktní osoba:

por. Ing. Jana Bartíková, tisková mluvčí

STŘEDISKO VÝCHOVNÉ PÉČE DOMEK

Kontakt:

Česká ul. 4789, 760 05 Zlín

tel.: 577 242 786, mobil: 606 818 818

e-mail: markova@sypdomek.cz, URL: www.sypdomek.cz

UNIE KOMPAS

Oddělení ARCHA – preventivní programy

Kontakt:

Občanské sdružení Unie Kompas, oddělení ARCHA

Pod Stráněmi 2505 (budova T klubu)

760 01 Zlín

Mobil: 732 136 905

E-mail: unko-archa@centrum.cz, URL: <http://www.unko.cz>

Kontaktní osoba: Martin Stavjaník

PŘÍLOHA P V: MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže – čl. II.

Základní nástroj prevence v resortu školství, mládeže a tělovýchovy představuje Minimální preventivní program, který je komplexním systémovým prvkem v realizaci preventivních aktivit v základních školách, středních školách a speciálních školách, ve školských zařízeních pro výchovu mimo vyučování a školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče. Jeho realizace je pro každou školu a každé uvedené školské zařízení závazná a podléhá kontrole České školní inspekce.

Mezi hlavní aktivity škol a uvedených školských zařízení v rámci Minimálního preventivního programu patří:

- odpovědnost za systematické vzdělávání školních metodiků prevence a dalších pedagogických pracovníků v metodikách preventivní výchovy, v netradičních technikách pedagogické preventivní práce s dětmi a mládeží (interaktivní techniky, nácviky praktických psychologických a sociálně psychologických dovedností, techniky rozvíjení osobnosti, metody vytváření pozitivních vztahů mezi žáky apod.) a v řešení problémových situací souvisejících s výskytem sociálně patologických jevů,
- systémové zavádění etické a právní výchovy, výchovy ke zdravému životnímu stylu aj. oblastí preventivní výchovy do výuky jednotlivých předmětů, ve kterých ji lze uplatnit,
- uplatňování různých forem a metod působení na jednotlivce a skupiny dětí a mládeže zaměřeného na podporu rozvoje jejich osobnosti a sociálního chování,
- vytváření podmínek pro smysluplné využití volného času dětí a mládeže,
- spolupráce s rodiči a osvětová činnost pro rodiče v oblasti zdravého životního stylu a v oblasti prevence problémů ve vývoji a výchově dětí a mládeže,
- průběžné sledování konkrétních podmínek a situace ve škole nebo školském zařízení z hlediska rizik výskytu sociálně patologických jevů a uplatňování

různých forem a metod umožňujících včasné zachycení ohrožených dětí a mladistvých,

- diferencované uplatňování preventivních aktivit a programů speciálně zaměřených na jednotlivé rizikové skupiny dětí a mládeže,
- poskytování poradenských služeb školního metodika prevence a výchovného poradce žákům a jejich rodičům a zajišťování poradenských služeb specializovaných poradenských a preventivních zařízení pro žáky, rodiče a učitele.

Minimální preventivní program je pravidelně jednou ročně vyhodnocován. Sledována je celková účinnost minimálního preventivního programu (do jaké míry bylo dosaženo stanovených cílů) i jeho průběh (jak program postupoval). Měřena je také efektivita jednotlivých aktivit, které byly v rámci minimálního preventivního programu realizovány.

PŘÍLOHA P VI: INSTITUCE V OBLASTI PREVENCE

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže – čl. III.

Do systému prevence v resortu školství, mládeže a tělovýchovy patří jednotlivé instituce a organizace veřejné správy a další subjekty. Jde především o:

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a jeho vybrané přímo řízené organizace,
- odbory školství, mládeže a tělovýchovy na krajských úřadech (s platností od 1.1.2001),
- základní, střední a speciální školy,
- školní družiny, školní kluby, domovy mládeže,
- střediska pro volný čas dětí a mládeže,
- pedagogicko-psychologické poradny a střediska výchovné péče,
- školská zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy.

Páteř systému prevence v resortu školství, mládeže a tělovýchovy tvoří: odborný pracovník Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, krajský školský koordinátor prevence, okresní metodik prevence a školní metodik prevence.

Činnost institucí systému prevence v resortu školství, mládeže a tělovýchovy je provázána s činností institucí v působnosti dalších resortů, které prevenci realizují nebo na její realizaci participují.

Zásadní význam pro prevenci mají i nevládní organizace, které vhodnou formou doplňují činnost institucí veřejné správy a dalších subjektů.

PŘÍLOHA P VII: ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže – čl. IV.

Školní metodik prevence:

- koordinuje přípravu Minimálního preventivního programu a jeho zavádění ve škole nebo školském zařízení, podle aktuálních potřeb a podmínek program inovuje, podílí se na jeho realizaci a vyhodnocuje jeho účinnost,
- odborně a metodicky pomáhá především učitelům odpovídajících výchovně vzdělávacích předmětů, ve kterých je možné vhodnou formou zavádět do výuky etickou a právní výchovu, výchovu ke zdravému životnímu stylu aj. oblasti preventivní výchovy,
- poskytuje učitelům a ostatním pracovníkům školy nebo školského zařízení odborné informace z oblasti prevence, pravidelně je informuje o vhodných preventivních aktivitách pořádaných jinými zařízeními,
- navrhuje vhodné odborné a metodické materiály aj. pomůcky pro realizaci Minimálního preventivního programu a navazujících preventivních aktivit školy nebo zařízení,
- sleduje ve spolupráci s dalšími pracovníky školy nebo školského zařízení rizika vzniku a projevy sociálně patologických jevů a navrhuje cílená opatření k včasnému odhalování těchto rizik a k řešení vzniklých problémů, informuje pracovníky školy nebo školského zařízení o způsobech řešení krizových situací v případech výskytu sociálně patologických jevů ve škole nebo školském zařízení,
- uplatňuje ve své činnosti především metody, které mají ověřenou účelnost a lze u nich měřit efektivitu,
- spolupracuje především s okresním metodikem preventivních aktivit, popř. krajským školským koordinátorem prevence, účastní se pravidelných porad

organizovaných těmito pracovníky a zajišťuje přenos zásadních informací z jejich obsahu,

- spolupracuje na základě pověření ředitele školy nebo školského zařízení se školskými a dalšími krizovými, poradenskými a preventivními zařízeními, se zařízeními realizujícími vzdělávání v prevenci a s institucemi zajišťujícími sociálně právní ochranu dětí a mládeže, zajišťuje informovanost žáků školy, jejich zákonných zástupců a pracovníků školy nebo školského zařízení o činnosti těchto institucí a organizací,
- zpracovává podklady pro informaci o Minimálním preventivním programu školy nebo školského zařízení pro okresního metodika prevence, popř. krajského školského koordinátora prevence.